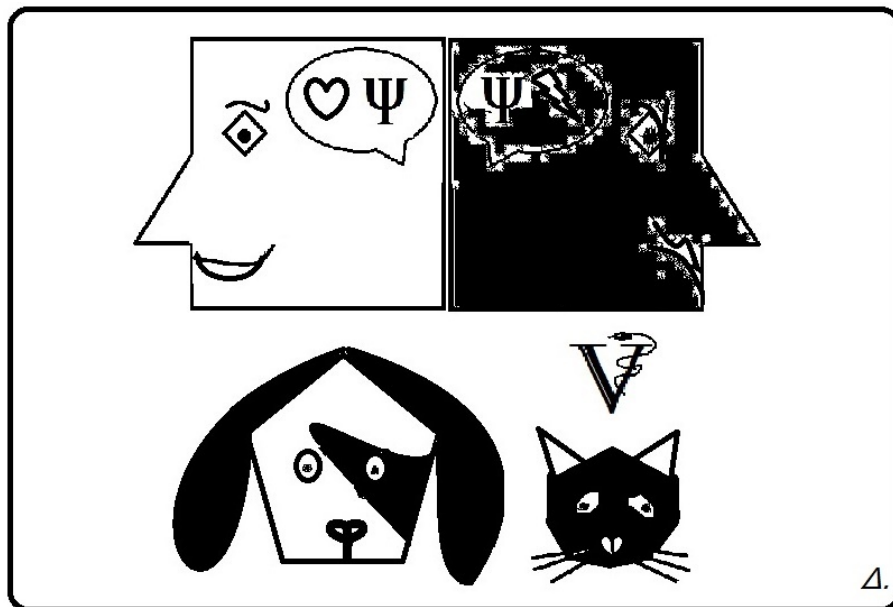

Δημήτριος Δούκας
Δρ. κτηνίατρος

**ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΘΑΝΑΤΩΣΗΣ
- ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ
ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ-ΘΥΤΗ.**

διπλωματική εργασία

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ:

ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ - ΠΡΟΛΗΨΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ

Αθήνα, 2015

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ:

ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ - ΠΡΟΛΗΨΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ

διπλωματική εργασία:

**ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΘΑΝΑΤΩΣΗΣ
- ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ
ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ-ΘΥΤΗ.**

Δημήτριος Δούκας

Δρ. κτηνίατρος

επιβλέπων: **Χ.Χ. Παπαγεωργίου**

Καθηγητής Ψυχιατρικής

ΑΘΗΝΑ, 2015

<i>Περιεχόμενα:</i>	<i>σελ.</i>
<u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ – SUMMARY</u>	3
<u>1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	4
<u>2. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ</u>	5
<u>3. ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ & ΖΩΩΝ</u>	6
3.1. Σύγχρονη θεώρηση της θέσης των ζώων στην ανθρώπινη κοινωνία.....	6
3.2. Η επίδραση των ζώων στην προαγωγή της ψυχικής υγείας του ανθρώπου.....	8
<u>4. ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ-ΒΙΑΙΗΣ ΘΑΝΑΤΩΣΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ & Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ</u>	10
4.1. Ενεργητική κακοποίηση – βίαιη θανάτωση των ζώων.....	11
4.2. Παθητική κακοποίηση (παραμέληση) των ζώων.....	14
4.3. Η διάγνωση της κακοποίησης των ζώων & η σημασία της κτηνιατροδικαστικής γνωμάτευσης.....	15
<u>5. ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ-ΘΥΤΗ & ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΒΙΑ.</u>	18
5.1. Παιδιά και έφηβοι που κακοποιούν ζώα.....	18
5.2. Ενήλικες που κακοποιούν ζώα.....	22
<u>6.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	24
<u>7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ</u>	25

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κακοποίηση-βίαιη θανάτωση των ζώων είναι παράνομη, ηθικά μη αποδεκτή, αντικοινωνική συμπεριφορά, συνδεδεμένη με διαταραχές της Ψυχικής Υγείας του ανθρώπου-θύτη. Στους ανήλικους θύτες (παιδιά και εφήβους) συνδέεται με τη διαταραχή διαγωγής, ενώ τους ενήλικες κυρίως με την αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας και δευτερευόντως με διάφορες μορφές εξάρτησης (αλκοόλ, πολυτοξικομανία, τζόγος). Η κακοποίηση των ζώων είναι αλληλένδετη με διάφορες μορφές βίας που εκδηλώνονται τόσο στο οικογενειακό περιβάλλον όσο και έξω από αυτό, όπως ο ενδοσχολικός εκφοβισμός. Ειδικά, η κακοποίηση των ζώων από τα παιδιά αποτελεί ένδειξη βίαιης συμπεριφοράς και παραβατικών πράξεων στη μετέπειτα ενήλικη ζωή. Οι κτηνίατροι είναι υπεύθυνοι για τη διάγνωση των περιστατικών κακοποίησης των ζώων και τη σύνταξη κτηνιατροδικαστικής γνωμάτευσης, η οποία είναι απαραίτητη για την απονομή δικαιοσύνης. Ο ρόλος του κτηνιάτρου μπορεί να επεκταθεί με τη συμμετοχή σε ένα ευρύτερο κοινωνικό δίκτυο συνεργαζόμενων φορέων (ψυχίατροι, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί, μέσα ενημέρωσης, αστυνομικές και δικαστικές αρχές) που αποσκοπεί αφενός στην ανάδειξη και μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού έναντι της κακοποίησης των ζώων και αφετέρου στην πρόληψη και καταπολέμηση κάθε μορφής βίας στην κοινότητα.

SUMMARY

Animal cruelty is an unlawful, morally unacceptable, antisocial behavior associated with mental health disorders of human abuser. It is associated with conduct disorder in children and adolescents and with antisocial personality disorder and various addictions in adults. Animal cruelty is linked to various forms of intrapersonal violence within the family and outside such as bullying. Specifically, animal abuse by children is a sign of violent behavior and delinquent acts in later adulthood. Veterinarians are responsible for the diagnosis of animal abuse and neglect cases and writing the forensic report. Creation of a wide network by psychiatrists, social workers, psychologists, veterinarians, teachers, media police and judicial authorities is required, in order to raise awareness for this multi-faceted issue and to prevent all forms of violence in society.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποσκοπεί να καταγράψει τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα γύρω από επιμέρους πτυχές (κτηνιατροδικαστική, ψυχιατρική, κοινωνική) της βίαιης θανάτωσης-κακοποίησης των κατοικιδίων ζώων.

Αυτό το αποτρόπαιο και εγκληματικό φαινόμενο φαίνεται ότι εκδηλώνεται με αυξημένη συχνότητα στη σημερινή ελληνική κοινωνία, παρά τη μεγάλη ευαισθητοποίηση των πολιτών (φιλοζωικές οργανώσεις, κοινωνικά δίκτυα κλπ.) προς την κατεύθυνση της καταστολής του φαινομένου και την εντονότερη κινητοποίηση των αρχών (αστυνομία, δικαιοσύνη).

Για τη σφαιρική κατανόηση του φαινομένου απαιτείται όχι μόνο ενδιαφέρον για αυτό καθεαυτό το κακοποιημένο ζώο και τιμωρία του δράστη, αλλά και εστίαση στην εσωτερική παρόρμηση του ανθρώπου-θύτη. Αξίζει δηλαδή να διερευνηθεί κατά πόσο οι πράξεις κακοποίησης των ζώων συσχετίζονται με διαταραχές της Ψυχικής Υγείας, καθώς και να γίνει ανάδειξη των προεκτάσεων τους στις διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στη σύγχρονη κοινωνία.

2. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ

Η αναζήτηση της βιβλιογραφίας γύρω από το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του διαδικτύου (ίντερνετ).

Συγκεκριμένα, η ξενόγλωσση βιβλιογραφία αναζητήθηκε στην ψηφιακή βάση ιατρο-βιολογικών έγκριτων εργασιών PUBMED <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>. Οι λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν στην αναζήτηση (αφεαυτές ή σε διάφορους μεταξύ τους συνδυασμούς) ήταν: *animal cruelty, animal abuse/abuser, animal neglect, battered pets, zoophilia/bestiality, violence against animals, non-accidental injury, violent death, unlawful killing, veterinary forensic pathology, animal rights, animal welfare/wellness, animal hoarding, human-animal bond/interaction, mental health disorders, mental health promotion, psychiatry/psychiatric, psychopathy/psychopathic, psychopathology, psychology/psychological*.

Από τα αποτελέσματα της αναζήτησης, διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν τουλάχιστον 97 επιστημονικές εργασίες σχετικές με τις επιμέρους πτυχές του θέματος, οι οποίες και παρατίθενται στο τέλος του παρόντος δοκιμίου. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι περισσότερες εργασίες είναι σχετικά πρόσφατες, έχοντας δημοσιευθεί κατά την τελευταία δεκαετία.

Όσον αφορά την αναζήτηση εργασιών στην ελληνική γλώσσα, η απουσία βάσης δεδομένων ανάλογης με το PUBMED είχε ως αποτέλεσμα η αναζήτηση να περιοριστεί στο ψηφιακό αρχείο των παρακάτω επιστημονικών περιοδικών: «Ψυχιατρική», «Περιοδικό της Ελληνικής Κτηνιατρικής Εταιρείας» και «Ιατρική Ζώων Συντροφιάς», χωρίς να βρεθούν αποτελέσματα σχετικά με το υπό μελέτη αντικείμενο.

Εναλλακτική πηγή πληροφόρησης στην ελληνική γλώσσα για θέματα κακοποίησης των ζώων και κτηνιατροδικαστικής αποτέλεσαν οι σημειώσεις πανεπιστημιακών παραδόσεων του Αναπληρωτή Καθηγητή Δημήτρη Τόντη, Διευθυντή του Εργαστηρίου Παθολογικής Ανατομικής του Τμήματος Κτηνιατρικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, καθώς και η προσωπική συνομιλία μαζί του.

3. ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ & ΖΩΩΝ.

3.1. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα είναι δυναμική και εξελίσσεται συνεχώς . Μέσα στο ρου της ιστορίας, τα ζώα έχουν λάβει κάθε είδους θέση στις κατά τόπους ανθρώπινες κοινωνίες. Η στάση και οι συμπεριφορές απέναντι στα ζώα επηρεάζονται αφενός από τη χρήση των ζώων (ζώα συντροφιάς, παραγωγικά ζώα, άγρια πανίδα) και αφετέρου από οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές παραμέτρους (*Hall MJ και συν. 2004, Odendaal JS 2005*).

Μερικά ζώα θεωρήθηκε ότι έφεραν θεϊκές ή δαιμονικές ιδιότητες, ενώ σε ορισμένες κοινωνίες ότι ήταν ενδιάμεσες μορφές της ανθρώπινης μετενσάρκωσης. Τα ζώα θανατώθηκαν ή διώχτηκαν για την διασφάλιση των εκτάσεων και των αναγκαίων πόρων για τη δημιουργία ανθρώπινων οικισμών. Αποτέλεσαν βασική πηγή τροφίμων υψηλής θρεπτικής αξίας και άλλων προϊόντων (κυνήγι, κτηνοτροφία). Ορισμένα ζώα έχουν στρατολογηθεί στους πολέμους των ανθρώπων, αλλά και έχουν χρησιμοποιηθεί για την ψυχαγωγία (αθλητισμός, τσίρκο, αγώνες).

Μερικές φορές τα ζώα έχουν βασανιστεί και θανατωθεί από ανθρώπους που έχουν διοχετεύσει την οργή τους πάνω σε αυτά, παρά το γεγονός ότι τα ζώα δεν αποτελούσαν απειλή (*Odendaal JS 2005*). Τα ζώα και οι συναισθηματικοί δεσμοί που οι άνθρωποι αναπτύσσουν με αυτά, έχουν καταγραφεί σε όλους τους ανθρώπινους πολιτισμούς μέσω της μουσικής και της λογοτεχνίας, των εικαστικών και των άλλων καλών τεχνών (*Nathanson JN 2009*).

Στο σύγχρονο κόσμο όλα τα είδη εξημερωμένων ζώων και ειδικά τα ζώα συντροφιάς παίζουν εξειδικευμένες και ποικίλους ρόλους. Σχεδόν το ήμισυ των νοικοκυριών στις δυτικές κοινωνίες διατηρούν ζώα συντροφιάς με ορισμένα νοικοκυριά να διατηρούν περισσότερα από ένα ζώα. Επίσης έχει αλλάξει η βασική χρήση ορισμένων ειδών ζώων. Έτσι, τα άλογα, ενώ παλαιότερα χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά ως ζώα εργασίας, σήμερα αντιμετωπίζονται όλο και περισσότερο ως ζώα συντροφιάς ή αναψυχής (*Hall MJ και συν. 2004*).

Επιπλέον, υπάρχουν σοβαρές νομικές προεκτάσεις σχετικά με την αναγνώριση των δικαιωμάτων των ζώων και τη θέσπιση νόμων που ρυθμίζουν τη διαβίωση των ζώων και καθορίζουν τις ευθύνες των ιδιοκτητών τους, ενώ τα οικονομικά συμφέροντα γύρω από τη διατήρηση και φροντίδα των κατοικιδίων ζώων είναι πραγματικά πολύ μεγάλα (*Odendaal JS 2005*).

Οι αντιλήψεις για τα ζώα από τους σύγχρονους ανθρώπους εξαρτώνται από παράγοντες όπως η ηλικία, η προηγούμενη εμπειρία με ζώα συντροφιάς, το εισόδημα, το εκπαιδευτικό επίπεδο, η οικογενειακή κατάσταση, οι ηθικές αρχές, το θρήσκευμα και η διαμονή σε αγροτικό ή αστικό περιβάλλον. Εκείνοι που εργάζονται στα πλαίσια της πρωτογενούς παραγωγής (γεωργοί και κτηνοτρόφοι), εμφανίζουν έναν ισχυρό χρηστικό προσανατολισμό προς τα ζώα, σε αντίθεση με του κατοίκους των πόλεων που συγχρωτίζονται μόνο με ζώα συντροφιάς, σε σημείο ορισμένοι να τα θεωρούν ακόμη και ως ισότιμο μέλος της οικογένειάς τους (*Hall MJ και συν. 2004, Taylor N & Signal TD 2006*). Κοινωνιολογικές μελέτες δείχνουν ότι μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την ανθρώπινη συμπεριφορά από τον τρόπο διαβίωσης των ζώων μέσα σε μια συγκεκριμένη κοινότητα (*Odendaal JS 2005*).

Η ανάπτυξη ενός σχετικά νέου επιστημονικού πεδίου, γνωστό ως «μελέτες αλληλεπίδρασης ανθρώπου-ζώων», έχει συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην κατανόηση των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων και των ζώων και επιδρά καθοριστικά στις σύγχρονες τάσεις θεώρησης γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα (*Odendaal JS 2005*).

3.1α. Φιλοσοφικό & ηθικό πλαίσιο

Η θέση των ζώων στην σύγχρονη κοινωνία διέπεται κατά κύριο λόγο από μια ωφελμιστική αντίληψη, η οποία ερμηνεύει τις αλληλεπιδράσεις ανθρώπου-ζώων με ρεαλιστικό τρόπο. Τα ζώα θεωρούνται υπάρξεις υποδεέστερες του ανθρώπου, αλλά με αναντικατάστατο ρόλο στην κάλυψη βασικών αναγκών των ανθρώπινων κοινωνιών, γεγονός που επιβάλλει την ανάγκη εκδήλωσης σεβασμού απέναντι σε αυτά. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη ηθική, αναγνωρίζονται για τα ζώα βασικά δικαιώματα και τα ζώα μπορούν να αξιοποιούνται από τον άνθρωπο, αλλά μόνο εφόσον δεν υποβάλλονται σε ταλαιπωρία (*Odendaal JS 2005*). Για παράδειγμα η ταλαιπωρία που συνοδεύει τη σφαγή των παραγωγικών ζώων πρέπει να περιορίζεται στο ελάχιστο, ενώ στην περίπτωση των

πειραματόζωων, η ελάχιστη δυνατή ταλαιπωρία θα πρέπει να αντισταθμίζεται σε σχέση με τα αναμενόμενα οφέλη, από την άποψη της γνώσης που αποκτάται (*Dantzer R 1994*).

Οι ανησυχίες για πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται τα ζώα είναι πιο μεγάλες σήμερα σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη ιστορική περίοδο, έχοντας αποκτήσει σε κάποιες περιπτώσεις ριζοσπαστικό χαρακτήρα και εκτεταμένη προβολή από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (*Odendaal JS 2005*). Τα σύγχρονα κινήματα για τα δικαιώματα των ζώων πιστεύουν ότι η ωφελμιστική αντίληψη είναι πάρα πολύ ανθρωποκεντρική και ότι τα ζώα έχουν εγγενή αξία. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση το κάθε ζώο είναι εφοδιασμένο με μοναδικές ιδιότητες και, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε σχέση με τα ανθρώπινα όντα, έχει το δικαίωμα να γίνεται σεβαστό από τη στιγμή που γεννιέται, απλά και μόνο επειδή υπάρχει τον κόσμο. Η αντίληψη ότι τα ζώα είναι υποδεέστερα όντα δεν πρέπει να είναι αποδεκτή γιατί στερείται ηθικής βάσης. Αντιθέτως, πρέπει να καταπολεμείται ως ειδισμός (σπισισμός ή σπισισισμός, αγγλική λέξη *speciesism*), σε αναλογία με το ρατσισμό ή το σεξισμό μεταξύ των ανθρώπων. Μια τέτοια θεώρηση είναι ασύμβατη με οποιαδήποτε συστηματική εκμετάλλευση των ζώων από τον άνθρωπο (*Dantzer R 1994*).

Οι μεταβολές στο φιλοσοφικό και ηθικό πλαίσιο για τη θέση των ζώων έχουν αντίκτυπο και στο αντίστοιχο πλαίσιο που διέπει τις διαπροσωπικές σχέσεις. Ειδικά τα ζώα συντροφιάς έχουν πλέον ανέλθει στο υψηλότερο παρά ποτέ άλλοτε status θεώρησης, σε σημείο να διατυπώνεται η ανησυχία ότι αρκετοί άνθρωποι δείχνουν να νοιάζονται περισσότερο για τα ζώα παρά για τους άλλους ανθρώπους (*Dukes RL 2007*).

3.1β. Ηθολογία, νευροβιολογική έρευνα και ευζωία των ζώων

Η ηθολογία είναι η επιστήμη που μελετά τη συμπεριφορά των ζώων και παρέχει εκτιμήσεις για την ορθή διαβίωση των ζώων στο καθημερινό τους περιβάλλον, βασισμένες σε επιστημονικά δεδομένα. Μελέτες νευροανατομίας, νευροφυσιολογίας και συμπεριφοράς που έχουν γίνει στα ζώα συντροφιάς, καθώς σε πολλά άλλα είδη, όπως πρωτεύοντα, δελφίνια, ακόμη και πτηνά έχοντας αξιολογήσει την ικανότητα για μάθηση και επίλυση προβλημάτων, καθώς και τη χρήση παιχνιδιών και εργαλείων. Τα αποτελέσματα έχουν δείξει λειτουργικές ομοιότητες του εγκεφάλου των ζώων συγκριτικά με τον ανθρώπινο εγκέφαλο και αποτελούν πλέον την επιστημονική βάση για να τεθούν τα όρια σχετικά με την ορθή μεταχείριση των ζώων από του ανθρώπους (*Odendaal JS 2005*).

Ένα ερώτημα με αφορμή τα παραπάνω είναι το εξής: όταν οι άνθρωποι αισθάνονται θετική επίδραση από τη διατήρηση ζώου συντροφιάς, τα ίδια τα ζώα αισθάνονται ομοίως κατά το συγχρωτισμό τους με τον ιδιοκτήτη ή απλά αποτελούν εργαλεία μόνο για το όφελος του ανθρώπου; Τα αποτελέσματα των νευροβιολογικών μελετών δείχνουν ότι προκύπτουν όμοια θετικά αποτελέσματα τόσο στους ανθρώπους όσο και τους σκύλους τους. Αυτό οφείλεται στη δράση ίδιων νευροδιαβιβαστών με την ίδια θετική συναισθηματική επίδραση σε κάθε είδος, ανακάλυψη που σημαίνει ότι τα ζώα συντροφιάς επωφελούνται και αυτά από την αλληλεπίδρασή τους με τους ανθρώπους (*Odendaal JS 2005*).

Σύμφωνα με την ηθολογική θεώρηση τα ζώα δεν έχουν μόνο σωματικές απαιτήσεις (διατροφή, περιποίηση, περίθαλψη), αλλά και συναισθηματικές ανάγκες, καθώς και ανάγκες έκφρασης της φυσιολογικής συμπεριφοράς τους. Επομένως για την αξιολόγηση της ορθής διαβίωσης των ζώων πρέπει να καλύπτονται όλες οι προαναφερόμενες ανάγκες τους (*Dantzer R 1994, Mc Millan FD 2002*).

Οι σύγχρονες αντιλήψεις σχετικά με το ποια πρέπει να είναι η ενδεδειγμένη μεταχείριση των ζώων από τους ανθρώπους στηρίζονται αφενός στην εξασφάλιση συνθηκών ευζωίας για τα ζώα και αφετέρου στην αποφυγή της καταπάτησης αυτών των συνθηκών (*Ohl F & van der Staay FJ 2012*). Η έννοια της ευζωίας περικλείει τόσο τη σωματική όσο και την συναισθηματική ευεξία του ζώου, αλλά και την έκφραση της φυσιολογική συμπεριφοράς του σε σχέση με τα άλλα άτομα και την κοινωνική οργάνωση του είδους του (*Dantzer R 1994, Mc Millan FD 2002, Ohl F & van der Staay FJ 2012*). Τα ζώα πρέπει να είναι απαλλαγμένα από: 1) πείνα, δίψα ή ανεπαρκή τροφή, 2) κάθε μορφή περιβαλλοντικής καταπόνησης που προκαλεί σωματική δυσφορία πχ. υψηλές θερμοκρασίες, 3) τραυματισμούς ή ασθένειες, 4) φόβο και χρόνια στρες, καθώς και 5) να μπορούν να εκφράζουν τα φυσιολογικά πρότυπα συμπεριφοράς του είδους τους. Τα παραπάνω έχουν γίνει γνωστά ως οι πέντε ελευθερίες των ζώων που απαιτούνται για τη διασφάλιση της ευζωίας τους (*Ohl F & van der Staay FJ 2012*).

3.1γ. Σύννομη και μη σύννομη θανάτωση των ζώων από τον άνθρωπο

Ένα ξεχωριστό ζήτημα (που συνιστά άμεση προέκταση των σύγχρονων αντιλήψεων σχετικά με την ευζωία των ζώων) είναι η θεώρηση της θανάτωσης των ζώων από τον άνθρωπο. Κυρίαρχη αντίληψη είναι ότι η θανάτωση των ζώων πρέπει να

εξυπηρετεί συγκεκριμένους, κοινά αποδεκτούς σκοπούς και να γίνεται με μεθόδους που δεν προκαλούν αγωνία, πόνο και ταλαιπωρία, δηλαδή να είναι ανώδυνη και «ανθρώπινη» (*Passantino A και συν. 2006, Rollin BE 2011*).

Για τα παραγωγικά ζώα οι κυριότεροι αποδεκτοί λόγοι θανάτωσης είναι η παραγωγή τροφίμων και η εκρίζωση λοιμωδών νοσημάτων που απειλούν την υγεία του ζωικού πληθυσμού ή την υγεία των ανθρώπων (*Thornber PM και συν. 2014*). Για τα ζώα συντροφιάς η θανάτωση είναι αποδεκτή, όταν συνήθως αφορά ζώα με ανίατη ασθένεια οι επιπτώσεις της οποίας έχουν υποβαθμίσει δραματικά την ποιότητα ζωής του ζώου (πχ. νεοπλασία) ή/και απειλούν την υγεία των ανθρώπων (πχ. λύσσα). Στις περιπτώσεις αυτές η πρόκληση του θανάτου έχει λυτρωτικό χαρακτήρα και χαρακτηρίζεται ως ευθανασία (*Passantino A και συν. 2006, Rollin BE 2011*). Αποδεκτή επίσης η χρήση συγκεκριμένων ειδών ζώων ως πειραματόζωα και η θανάτωσή τους με συγκεκριμένους μη-επώδυνους τρόπους για επιστημονικούς σκοπούς (*Muscari M 2004, Williams VM και συν. 2008*).

Για κάθε είδος ζώου έχουν καθοριστεί με επιστημονικά κριτήρια συγκεκριμένοι τρόποι πρόκλησης θανάτου με κοινή συνισταμένη να χρησιμοποιούνται μέθοδοι που οδηγούν αμέσως στο θάνατο ή σε άμεση απώλεια των αισθήσεων (απώλεια συνείδησης) που διαρκεί μέχρι το θάνατο. Πρόκειται για μεθόδους που συμπεριλαμβάνονται πλέον και στη νομοθεσία για την ευζωία των ζώων και μπορούν να χαρακτηριστούν ως μέθοδοι σύννομης θανάτωσης. Η νομοθεσία επίσης ορίζει και ποια πρόσωπα έχουν την κατάλληλη τεχνογνωσία και επιστημονική εξειδίκευση (πχ. κτηνίατροι, βιολόγοι κλπ.), ώστε να εφαρμόζουν αυτές τις μεθόδους στην πράξη, σε καθορισμένους χώρους και υπό ελεγχόμενες συνθήκες (*Passantino A και συν. 2006, Thornber PM και συν. 2014*).

Σε αντίθεση με τα προαναφερόμενα, κάθε τρόπος θανάτωσης ζώου που προκαλεί πόνο, ταλαιπωρία και παρατεταμένη αγωνία συνιστά βίαιη θανάτωση (*Hillman H 2003*). Η βίαιη θανάτωση μπορεί να συμβεί κατά τύχη (πχ. τροχαία ατυχήματα) ή να γίνει σκοπίμως (δηλητηρίαση, πυροβολισμός, πρόκληση ασφυξίας κλπ). Η σκόπιμη πρόκληση βίαιης θανάτωσης συνιστά εγκληματική πράξη με ποινικές προεκτάσεις, αποτελεί δηλαδή μη σύννομη (παράνομη) θανάτωση (*Hillman H 2003, Munro HM & Thrusfield MV 2001a, b, c, d*). Για τις μεθόδους μη σύννομης θανάτωσης γίνεται διεξοδικά λόγος στο κεφάλαιο που πραγματεύεται την κτηνιατροδικαστική της κακοποίησης των ζώων.

3.2. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

Η ιδιοκτησία κατοικίδιου ζώου συντροφιάς, έχει θετική επίδραση τόσο στην ψυχική όσο και στη σωματική υγεία του ανθρώπου (*Virues-Ortega J & Buela-Casal G 2006*). Το βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο θεώρησης της υγείας του ανθρώπου ερμηνεύει επακριβώς τις άμεσες και έμμεσες θετικές επιδράσεις που προκαλούν οι συναισθηματικοί δεσμοί και η καθημερινή δραστηριότητα του ανθρώπου με τα κατοικίδια ζώα. Τα οφέλη για την ψυχική υγεία συνίστανται αφενός σε ενίσχυση της ψυχικής ευεξίας και αφετέρου σε μείωση του άγχους, των καταθλιπτικών συναισθημάτων, την καταπολέμηση της μοναξιάς και της κοινωνικής απομόνωσης. Τα οφέλη για την σωματική υγεία συνίστανται στη βελτίωση της λειτουργίας του καρδιαγγειακού συστήματος. Αυτό επιτυγχάνεται άμεσα με την αντανακλαστική μείωση του καρδιακού ρυθμού κατά το χάιδεμα του ζώου και έμμεσα με την μείωση του άγχους και την αυξημένη ανάγκη του ζώου για σωματική άσκηση, στην οποία συμμετέχει και ο ιδιοκτήτης (*Virues-Ortega J & Buela-Casal G 2006, Friedmann E 2009*).

Άλλα έμμεσα οφέλη στην υγεία του ανθρώπου είναι η ενίσχυση του ανοσοποιητικού συστήματος, η βελτίωση της αυτοεκτίμησης και η αύξηση της ενσυναίσθησης έναντι των άλλων προσώπων, γεγονός που βελτιώνει τις διαπροσωπικές σχέσεις και διευκολύνει την προσαρμογή στις μεταβολές της σύγχρονης ταραχώδους ζωής (*Beetz A και συν. 2012*). Τα κατοικίδια ζώα τέλος, μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά στην υγιή συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών (*Muscari M 2004*). Επιπλέον, δεν πρέπει να παραγνωριστεί η καθοριστική επίδραση που ασκούν τα ζώα στην υγεία ειδικών ομάδων του ανθρώπινου πληθυσμού (*Virues-Ortega J & Buela-Casal G 2006, Friedmann E 2009*):

i) Χρήση των ζώων για βελτίωση της ποιότητας ζωής

Οι δραστηριότητες με κατοικίδια ζώα συντροφιάς (και λιγότεροι συχνά με παραγωγικά ζώα) προκαλούν ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, βελτίωση της διάθεσης, μείωση της αγωνίας, και αύξηση της αντοχής στον πόνο των ατόμων σε νοσοκομεία, γηροκομεία και άλλους παρόμοιους χώρους (*Friedmann E 2009*).

ii) Χρήση των ζώων για υποβοηθούμενη θεραπεία

Τα ζώα χρησιμοποιούνται ως συνθεραπευτές, μέσω συμπληρωματικών θεραπευτικών παρεμβάσεων, σε παιδιά και ενήλικες με αναπτυξιακές και ψυχικές διαταραχές. Για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες η θεραπευτική ιππασία συμβάλει στη βελτίωση των κινητικών και μαθησιακών δεξιοτήτων, καθώς και της συμπεριφοράς τους (*Friedmann E 2009*). Οι ψυχοθεραπευτικές αλληλεπιδράσεις μέσω σκύλων σε ψυχιατρικούς ασθενείς είναι αποτελεσματικές στη μείωση φόβου και την ενίσχυση της κοινωνικοποίησης, ενώ παρεμβάσεις αποκατάστασης μέσω των ζώων επιτυγχάνουν σημαντικά αποτελέσματα σε παιδιά που έχουν πέσει θύματα κακοποίησης (*Friedmann E 2009, Beetz A και συν. 2012*).

iii) Ζώα συνοδείας

Τα ζώα συνοδείας είναι συνήθως εκπαιδευμένοι σκύλοι που εκτελούν καθήκοντα προς όφελος ανθρώπων με διάφορες μορφές σωματικής αναπηρίας ή χρόνιες ασθένειες. Εκτός από την παροχή των υπηρεσιών για τις οποίες έχουν εκπαιδευτεί, αυτά τα ζώα βελτιώνουν την ψυχική υγεία των χρηστών τους με τη μείωση του άγχους, των καταθλιπτικών συμπτωμάτων και της μοναξιάς, καθώς και την αύξηση της αυτοεκτίμησής τους και της κοινωνικότητάς τους (*Friedmann E 2009*).

Επιπλέον, η ιδιαίτερη φύση του δεσμού ανθρώπου-ζώων και οι επιδράσεις του στην ψυχική υγεία του ανθρώπου επιβεβαιώνεται με έμμεσο τρόπο από τον αρνητικό αντίκτυπο που έχει στον ιδιοκτήτη η ασθένεια, η κακοποίηση και η απώλεια (θάνατος, φυγή, εξαφάνιση κλπ.) του ζώου (*Clements PT και συν. 2003*). Για παράδειγμα, ο θάνατος του ζώου συντροφιάς, όπως και η απόφαση για ευθανασία του, προκαλεί συναισθήματα λύπης, ενοχής, έως και αποτυχίας. Η περίοδος πένθους για την απώλεια του ζώου μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερος επώδυνη (*Kimura Y και συν. 2011*).

Τέλος, ακόμη και η μαζική απώλεια παραγωγικών ζώων (επιδημίες, φυσικές καταστροφές, εκρίζωση νοσημάτων), πέρα από την οικονομική ζημία και το κοινωνικό στίγμα, συνδέεται με εκδήλωση συμπτωμάτων διαταραχής μετατραυματικού στρες στους κτηνοτρόφους (*Hall MJ και συν. 2004*).

4. ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ-ΒΙΑΙΗΣ ΘΑΝΑΤΩΣΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ & Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ.

Η κακοποίηση των ζώων αποτελεί μια προβληματική πτυχή των σχέσεων του ανθρώπου με τα ζώα. Τα ζώα μπορούν να γίνουν θύματα της επιθετικότητας του ανθρώπου και άλλων μορφών μη φυσιολογικής ανθρώπινης συμπεριφοράς (*Hvojic A και συν. 2006*). Οι πράξεις βίας από τον άνθρωπο προς στα ζώα μπορεί να γίνονται κατά τύχη (χωρίς πρόθεση) ή σκοπίμως (κακόβουλη πρόθεση). Οι σκόπιμες πράξεις που αποσκοπούν στο να βλάψουν ή να θανατώσουν ζώα ορίζονται ως ενεργητική κακοποίηση των ζώων. Πρόκειται για συμπεριφορές που προκαλούν ταλαιπωρία, αγωνία, φόβο, πόνο, τραυματισμούς μέχρι και το βίαιο θάνατο ενός ζώου. Στις περιπτώσεις αυτές η θανάτωση των ζώων χαρακτηρίζεται ως μη σύννομη (παράνομη) θανάτωση (*Munro HM & Thrusfield MV 2001a, b, c, d, Cooper JE και συν. 2008*).

Τα όρια της ενεργητικής κακοποίησης των ζώων δεν είναι σαφώς καθορισμένα, αλλά μεταβάλλονται με βάση πολιτισμικές και κοινωνικές παραμέτρους (φιλοζωική κουλτούρα, ήθη και έθιμα) που καθορίζουν ποιες συμπεριφορές έναντι των ζώων είναι ηθικά, νομικά και κοινωνικά αποδεκτές. Αυτό αφορά και ορισμένες μορφές εμπορικής εκμετάλλευσης των ζώων, όπως οι κυνομαχίες που δεν είναι σήμερα αποδεκτές ή οι ταυρομαχίες, που αμφισβητούνται πλέον έντονα. Αντιθέτως, δεν συμπεριλαμβάνονται πρακτικές, όπως το νόμιμο κυνήγι και το ψάρεμα, καθώς και ενδεδειγμένοι χειρισμοί κατά την εκτροφή παραγωγικών ζώων και την παραγωγή τροφίμων. Ομοίως δεν περιλαμβάνονται συγκεκριμένες κτηνιατρικές πράξεις, όπως η στείρωση και η ευθανασία, καθώς και η χρήση συγκεκριμένων ειδών ζώων στη βιοϊατρική έρευνα, υπό αυστηρά ελεγχόμενες συνθήκες ευζωίας (*Muscari M 2004, Williams VM και συν. 2008*).

Ειδική μορφή κακοποίησης συνιστά η παραμέληση των ζώων, η οποία αναφέρεται και ως παθητική κακοποίηση και ξεκινάει από εκεί που τελειώνει η ευζωία, μια έννοια που προσδιορίζεται με όρους επιστημονικούς για κάθε είδος ζώου (*Munro και Thrusfield 2001a,b, Mc Guinness K και συν. 2005, Τόντης Δ 2014, προσωπική επικοινωνία*). Στην περίπτωση της παθητικής κακοποίησης δεν υπάρχει πρόθεση του ανθρώπου να βλάψει τα ζώα, αλλά παρολαυτά, λόγω άγνοιας ή αδυναμίας του, τα ζώα υφίστανται μεγάλη ταλαιπωρία και δεν καλύπτονται οι βασικές τους ανάγκες (*Munro και Thrusfield 2001a,b, Mc Guinness K και συν. 2005, Williams VM και συν. 2008*).

Για την καλύτερη μελέτη του φαινομένου της ενεργητικής και παθητικής κακοποίησης των ζώων, γίνεται επιπλέον η διάκριση σε μορφές σωματικής και συναισθηματικής κακοποίησης ανάλογα με το αν βλάπτεται η σωματική υγεία ή η συναισθηματική ευεξία των ζώων. Σε πρακτικό επίπεδο μερικές φορές η διάκριση μπορεί να είναι δύσκολη, γιατί οι πράξεις σωματικής κακοποίησης, ειδικά όταν γίνονται κατ' εξακολούθηση, έχουν σοβαρή επίδραση και στη συναισθηματική υπόσταση των ζώων (*Munro και Thrusfield 2001a, b, c, d, Williams VM και συν. 2008*).

4.1. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ – ΒΙΑΙΗ ΘΑΝΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Η ενεργητική κακοποίηση περιλαμβάνει ένα εύρος πράξεων που οδηγούν στη σκόπιμη σωματική και συναισθηματική κακομεταχείριση, καθώς και τη μη-σύννομη θανάτωση του ζώου (*Munro HM & Thrusfield MV 2001a, b, c, d*).

Πράξεις σωματικής κακοποίησης έχουν καταγραφεί σε όλα τα είδη κατοικιδίων ζώων (συντροφιάς, παραγωγικά), αλλά και σε ζώα της άγριας πανίδας. Συχνότερα όμως αφορούν σκύλους και γάτες (*Mc Ewen BJ 2012*). Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από έναν αριθμό παραγόντων, συμπεριλαμβανομένου του μικρού μεγέθους των ζώων (με αποτέλεσμα πιο σοβαρούς τραυματισμούς), της προσωπικής σχέσης του ανθρώπου με τα ζώα συντροφιάς, της αμεσότερης πρόσβασης, αλλά και θέματα κουλτούρας, όπως οι αντιλήψεις σχετικά με τις μαύρες γάτες (*Williams VM και συν. 2008, de Siqueira A και συν.2012*). Τα νεαρής ηλικίας ζώα πέφτουν συχνότερα θύματα κακοποίησης, αφενός γιατί προέρχονται από ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες και αφετέρου γιατί δεν έχουν ακόμη αναπτύξει μηχανισμούς αυτοπροστασίας, οπότε καθίστανται ελκυστικότεροι στόχοι για του θύτες (*de Siqueira A και συν.2012*).

Στις συνηθέστερες μορφές σωματικής κακοποίησης-βίαιης θανάτωσης των ζώων περιλαμβάνονται οι παρακάτω: χρήση δηλητηρίων («φόλες»), πρόκληση τραυματισμών με κάθε είδους μέσο, χτυπήματα, λακτίσματα, πρόκληση ασφυξίας και πνιγμού, θερμικά ή χημικά εγκαύματα, τάισμα θρυμματισμένου γυαλιού ακρωτηριασμός του ζώου, χρήση παγίδων, τοποθέτηση των ζώων σε φούρνο μικροκυμάτων (*Gallagher B και συν. 2008, Williams VM και συν. 2008, Tiplady CM και συν 2012*).

Οι κακώσεις και τραυματισμοί ποικίλουν ανάλογα με την μέθοδο και το όπλο που χρησιμοποιήθηκε. Στα πολλά ζώα, μπορεί να είναι δύσκολο να παρατηρηθούν μώλωπες, πετέχειες, εγκαύματα τσιγάρων και άλλες μη-τυχαία προκληθείσες

αλλοιώσεις, λόγω του τριχώματος και του σκούρου χρωματισμού του δέρματος, (*de Siqueira A και συν.2012*). Αυτές παρατηρούνται εύκολα στον υποδόριο ιστό κατά τη νεκροψία, όταν πλέον έχει αφαιρεθεί το δέρμα. Πολλαπλά τραύματα του δέρματος που παρουσιάζονται σε διάφορα στάδια επούλωσης είναι ενδεικτικά ενεργητικής σωματικής κακοποίησης κατ' εξακολούθηση (*Tiplady CM και συν 2012*). Αλλοιώσεις σε μαλακούς ιστούς, καθώς και κατάγματα των οστών χωρίς λύση συνέχειας του δέρματος ανευρίσκονται ενδοκοιλιακά και ενδοθωρακικά, καθώς και στο κεφάλι του ζώου, συνήθως όταν το ζώο είναι έχει κλωτηθεί, ποδοπατηθεί, χτυπηθεί με αμβλέα σκληρά αντικείμενα ή έχει ριχθεί σε τοίχο. (*de Siqueira A και συν.2012*).

Στην κατηγορία της ενεργητικής σωματικής κακοποίησης ανήκει και η σεξουαλική κακοποίηση των ζώων. Συνήθως αφορά τον εξαναγκασμό του ζώου σε σεξουαλική επαφή με τον άνθρωπο-θύτη (άνδρα ή γυναίκα), οπότε ονομάζεται κτηνοβασία. Μπορεί να συνοδεύεται από τραυματισμούς στη χώρα του πρωκτού-γεννητικού συστήματος, επειδή περιλαμβάνει άσκηση βίας για την καθήλωση του ζώου, ώστε να υποκύψει σε σεξουαλική επαφή (*Hvojic A και συν. 2006, Imbschweiler I και συν. 2009*). Η σεξουαλική κακοποίηση των ζώων μπορεί να μην περιλαμβάνει σεξουαλική επαφή με το θύτη, αλλά να συνδέεται μόνο με τη σαδιστική ευχαρίστηση του δράστη, ο οποίος με χρήση διαφόρων αντικειμένων προκαλεί τραύματα επιλεκτικά στα γεννητικά όργανα των ζώων και όχι σε άλλα σημεία του σώματος. Η πρόκληση θανάτου εξαιτίας της σοβαρότητας των τραυμάτων έχει καταγραφεί σε αρκετές περιπτώσεις (*Munro HM & Thrusfield MV 2001c, Hvozdk A και συν. 2006*).

Εκτιμάται ότι ο πραγματικός αριθμός των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης των ζώων με ή χωρίς μοιραία έκβαση είναι μάλλον υψηλός, αλλά δεν είναι επακριβώς γνωστός, μια και συνιστά κοινωνικό θέμα ταμπού. Επιπλέον, περιστατικά με ελάχιστες ή καθόλου βλάβες είναι εξαιρετικά δύσκολο να διαγνωστούν (*Munro HM & Thrusfield MV 2001c*). Αυτό θα μπορούσε να εξηγήσει γιατί διαγιγνώσκονται μόνο εκείνα τα περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης που συνδυάζονται με σαδιστικές πράξεις ή που οδηγούν στο θάνατο των ζώων (*Imbschweiler I και συν. 2009*).

Όσον αφορά την ενεργητική συναισθηματική κακοποίηση των ζώων πρόκειται για υποδιαγνωσμένο ζήτημα στην πράξη εξαιτίας της δυσκολίας στην αναγνώριση και την ποικιλία των παραλλαγών που μπορεί να εμφανίσει. Οι πιο κοινές μορφές που έχουν καταγραφεί είναι η πρόκληση φόβου, αγωνίας και άγχους (*Williams VM και συν. 2008*).

Το ζώο μπορεί να αναπτύξει αντιδραστικά διάφορες διαταραχές συμπεριφοράς, όπως φυγή, κρύψιμο, εκδήλωση ασυνήθιστη επιθετικότητας, αποφυγή του ανθρώπου-δράστη ή αντιθέτως λήξη των χεριών του δράστη, έμετο, διαταραχές ούρησης και αφόδευσης, λήξη των άκρων. Οι μεταβολές στη συμπεριφορά του ζώου (με ή χωρίς την παρουσία του ιδιοκτήτη και άλλων μελών της οικογένειας) σε συνδυασμό με αναιτιολόγητες από το ιστορικό σωματικές βλάβες αποτελούν ισχυρό αποδεικτικό για τον κτηνίατρο ότι το ζώο έχει πέσει θύμα κακοποίησης (*Green PC & Gullone E 2005, Babcock SL & Neihsl A 2006, de Siqueira A και συν.2012, Tiplady CM και συν 2012*).

Στον παρακάτω πίνακα περιλαμβάνονται οι συχνότερα διαδεδομένες πράξεις από πρόθεση, οι οποίες συνιστούν ενεργητική κακοποίηση των ζώων:

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΖΩΩΝ
A. Ενεργητική σωματική κακοποίηση & βίαιη θανάτωση   • Δηλητηρίαση• Πρόκληση εγκαύματος,• Θερμοπληξία• Τραυματισμός• Πυροβολισμός,• Ακρωτηριασμός• Πνιγμός - Πρόκληση ασφυξίας• Παγίδευση• Καταχρηστική μεταφορά• Περιορισμός της κίνησης (δραστικός και μη- ιατρογενής)• Μη επιτρεπτές μέθοδοι εκπαίδευσης• Εργασία (μη προβλεπόμενη για το είδος του ζώου)• Κυνομαχίες κλπ. (γενικά μάχη μεταξύ ζώων)• Μη σύννομα αθλήματα (τσίρκο κλπ.)• Μη σύννομη αναπαραγωγή• Πειράματα (χωρίς νόμιμη, εγκεκριμένη άδεια από τις αρμόδιες αρχές)• Κτηνοβασία (σεξουαλική πράξη με το ζώο)• Σεξουαλική κακοποίηση του ζώου με χρήση αντικειμένων για τη σαδιστική ευχαρίστηση του θύτη (κτηνωδία)

B. Ενεργητική συναισθηματική κακοποίηση

- Επίθεση για πρόκληση φόβου – τρόμου στο ζώο, πχ. με πυροτεχνήματα
- Σκόπιμη απομόνωση-στέρξη άσκησης-συγχρωτισμού με άλλα ζώα

4.2. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ (ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ) ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Η παθητική κακοποίηση (παραμέληση) των ζώων είναι ουσιαστικά η αποτυχία του ιδιοκτήτη από αδυναμία ή άγνοια να καλύψει τις σωματικές (τροφή, νερό, στέγη, κτηνιατρική περίθαλψη) και συναισθηματικές ανάγκες (αγάπη, στοργή, συντροφικότητα) των κατοικιδίου ζώου (*Williams VM και συν. 2008*).

Το φαινόμενο της παθητικής κακοποίησης (παραμέλησης) επεκτείνεται πέρα από το σκύλο και τη γάτα και σε εξωτικά είδη ζώων, των οποίων οι ιδιοκτήτες έχουν ελάχιστες γνώσεις για τις βασικές ανάγκες και το ειδικό περιβάλλον διαβίωσης. Για παράδειγμα, η συνηθέστερη αιτία για την οποία τα διάφορα ερπετά προσκομίζονται στον κτηνίατρο είναι η χρόνια υποθερμία, μια και τα ζώα αυτά απαιτούν περιβάλλον με ελεγχόμενες συνθήκες θερμοκρασίας (*Schuppli CA και συν. 2014*).

Η παραμέληση των συναισθηματικών αναγκών μπορεί να οδηγήσει σε διαταραχές της συμπεριφοράς σε όλα τα είδη κατοικιδίων ζώων (*Sonntag Q & Overall KL 2014*). Σε είδη ζώων που είναι εξαιρετικά κοινωνικά, όπως οι παπαγάλοι, η έλλειψη κοινωνικών ερεθισμάτων έχει συνδεθεί με στερεότυπη μη φυσιολογική συμπεριφορά, όπως κυκλοτερείς κινήσεις και εικονικό μάσημα, αλλά και με την πρόκληση πτερόρροιας ψυχογενούς αιτιολογίας (*Schuppli CA και συν. 2014*).

Σε ακραίες περιπτώσεις, παθητική κακοποίηση (παραμέληση) μπορεί να λάβει τη μορφή συλλογής ζώων («σύνδρομο του Νώε»). Πρόκειται για τη συσσώρευση μεγάλου αριθμού ζώων συντροφιάς από ένα πρόσωπο, το οποίο αισθάνεται την ανάγκη να περιμαζεύει όλο και περισσότερα ζώα, ενώ ταυτόχρονα δείχνει αδυναμία να καλύψει τη βασική φροντίδα τους και να αντιληφθεί το μέγεθος του προβλήματος. Οικονομικοί περιορισμοί μπορεί να περιπλέκουν ακόμα περισσότερο το πρόβλημα. Τα ζώα σε καθεστώς συλλογής υποφέρουν σε άθλιες συνθήκες παρατεταμένης στέρησης των βασικών αναγκών τους, επέκταση λοιμωδών ασθενειών και τραυματισμούς από τις μεταξύ τους διαμάχες ή κατά τις προσπάθειες διαφυγής τους (*Reinisch AI 2008, Yoffe-Sharp BL & Loar LM 2009, Nathanson JN 2009*).

Στον παρακάτω πίνακα περιλαμβάνονται συνήθεις αμέλειες και παραλείψεις του ανθρώπου, οι οποίες συνιστούν παθητική κακοποίηση των ζώων:

<u>ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ (ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ) ΤΩΝ ΖΩΩΝ</u>
A. Παθητική σωματική κακοποίηση   • Στέρηση νερού ή τροφής• Έλλειψη κατάλληλου καταλύματος• Στέρηση κτηνιατρικής περίθαλψης• Έλλειψη υγιεινής στο χώρο διαβίωσης• Σύνδρομο συλλογής ζώων και διαβίωσή τους σε ακατάλληλες συνθήκες
B. Παθητική συναισθηματική κακοποίηση   • Αδιαφορία & έλλειψη αγάπης-στοργής για ζώο (= θεώρηση και αντιμετώπιση του ζώου ως αντικειμένου)• Απομόνωση του ζώου από άγνοια των αναγκών του για συγχρωτισμό με άλλα ζώα του είδους του

Τέλος, ειδική αναφορά αξίζει να γίνει για την **εγκατάλειψη** του κατοικιδίου ζώου, η οποία γίνεται συνειδητά από τον μέχρι πρότινος ιδιοκτήτη του και για το λόγο αυτό συνιστά παράνομη πράξη (*Voslarova E & Passantino A 2012*). Στις περιπτώσεις αυτές ο ιδιοκτήτης εγκαταλείπει σκοπίμως το ζώο στην τύχη του και το αφήνει να περιπλανάται, αποποιούμενος των ευθυνών απέναντι σε αυτό και αδιαφορώντας για τις επιπτώσεις της πράξης του. Αυτή η ανευθυνότητα έχει ως αποτέλεσμα τη δραματική αύξηση του πληθυσμού των αδέσποτων σκύλων και γατών μέσα στο αστικό περιβάλλον (*Voslarova E & Passantino A 2012, Sonntag Q & Overall KL 2014*). Τα αδέσποτα ζώα στην προσπάθεια να καλύψουν τις ανάγκες τους μπορεί να εμπλακούν σε τροχαία ατυχήματα με αποτέλεσμα τον τραυματισμό ή το θάνατό τους, να λιμοκτονήσουν, να καταναλώσουν ακατάλληλες τροφές που προκαλούν προβλήματα υγείας και να καταστούν χρόνια ασθενείς λοιμωδών και παρασιτικών νοσημάτων (*Gallagher B και συν. 2008, Gerdin JA & McDonough SP 2013*). Η εγκατάλειψη μπορεί να αφορά και άλλα ζώα αναψυχής, όπως άλογα, τα οποία συνήθως αφήνονται στην ύπαιθρο και μακριά από περιοχές με ανθρώπινη δραστηριότητα, οπότε δεν είναι εύκολη η καταγραφή αυτών των περιστατικών (*Stull CL & Holcomb KE 2014*).

4.3. Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΓΝΩΜΑΤΕΥΣΗΣ.

Οι νόμοι που διέπουν την κατάλληλη μεταχείριση και την προστασία των ζώων διαφέρουν διαχρονικά και διαπολιτισμικά ανάλογα τις ηθικές-φιλοσοφικές απόψεις της κάθε κοινωνίας για το ρόλο και την αξία των ζώων (*Benetato MA και συν. 2011*). Γενικά, οι πράξεις ενεργητικής κακοποίησης-βίαιης θανάτωσης, παθητικής κακοποίησης (αλλά και εγκατάλειψης) των ζώων αναγνωρίζονται ως ποινικά αδικήματα, παρόλες τις επιμέρους διαφορές στη νομοθεσία μεταξύ των διαφόρων κρατών (*Babcock SL & Neihsl A 2006, Dukes RL 2007, Benetato MA και συν. 2011, Voslarova E & Passantino A 2012, Stull CL & Holcomb KE 2014*). Για παράδειγμα η κτηνοβασία θεωρείται παράνομη στις περισσότερες χώρες και διώκεται ποινικά. Ωστόσο, είναι νόμιμη στη Δανία και την Ουγγαρία, όπου επιτρέπεται η παραγωγή πορνογραφικού υλικού με ζώα, ακόμη η λειτουργία οίκων ανοχής με ζώα (*Klein CA 2014*).

Η εξειδίκευση και ο εκσυγχρονισμός της σχετικής νομοθεσίας σε πολλές χώρες έχει αναγνωρίσει τον κομβικό ρόλο του κτηνιάτρου σε ρόλο ιατροδικαστή («κτηνιατροδικαστής»), προκειμένου οι πράξεις κακοποίησης-βίαιης θανάτωσης των ζώων, ως ποινικές υποθέσεις που είναι, να τεκμηριώνονται με επιστημονικά και αδιαμφισβήτητα κριτήρια και τα δεδομένα να καταγράφονται για χρήση στο δικαστήριο (*Babcock SL & Neihsl A 2006, Mc Ewen BJ 2012, Gerdin JA & McDonough SP 2013*).

Συχνά, οι αστυνομικές και δικαστικές αρχές δεν διαθέτουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για την άσκηση ποινικής δίωξης για περιστατικά κακοποίησης-βίαιης θανάτωσης ζώων, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η παραπομπή του δράστη σε δίκη πόσο μάλλον η καταδίκη του. Οι κτηνίατροι έχουν κρίσιμο και καθοριστικό ρόλο ως εμπειρογνώμονες, ώστε να αποφευχθεί ο παραπάνω κίνδυνος, γιατί είναι οι μόνοι επιστήμονες που διαθέτουν τις εξειδικευμένες γνώσεις, αφενός για να αναγνωρίσουν και αφετέρου να τεκμηριώσουν την κακοποίηση-βίαιη θανάτωση των ζώων (*Green PC & Gullone E 2005, Benetato MA και συν. 2011, de Siqueira A και συν.2012*). Μέσω της κτηνιατροδικαστικής γνωμάτευσης παρέχεται στις αρμόδιες αρχές αποδεικτικό υλικό που προέρχεται από το ζώο-θύμα, ώστε να μην υπάρχουν ζωτικά κενά για τη δίωξη αυτών των υποθέσεων (*Babcock SL & Neihsl A 2006, Donley L και συν. 1999, Robertson IA 2010, Benetato MA και συν. 2011*).

Η νεκροψία είναι ο ακρογωνιαίος λίθος των ερευνών πάνω στη βίαιη θανάτωση και κακοποίηση ενός ζώου. Συγκρινόμενη με τη νεκροτομή που εκτελείται για τη διάγνωση νόσου οφειλομένης σε φυσικά αίτια (διαγνωστική νεκροψία), η νεκροτομή που διερευνά θάνατο ζώου για τον οποίο υπάρχει ποινική και ίσως αστική εμπλοκή (κτηνιατροδικαστική νεκροψία, *forensic necropsy*) απαιτεί πρόσθετη αυστηρή και αναλυτική τεκμηρίωση των ευρημάτων (καταγραφή, φωτογράφιση, διατήρηση των αποδεικτικών στοιχείων για τον τρόπο που προήλθε ο θάνατος του ζώου). Αυτό συμβαίνει, ώστε η κτηνιατροδικαστική γνωμάτευση να μπορεί να αντέξει τον έντονο έλεγχο του δικαστικού συστήματος και να μην καταρριφθεί ως αναξιόπιστη (*Cooper JE & Cooper ME 2008, Mc Ewen BJ 2012*).

Πέρα από την πραγματοποίηση νεκροψίας, στα περισσότερα περιστατικά βίαιης θανάτωσης-κακοποίησης ζώου απαιτείται η εργαστηριακή ανάλυση δειγμάτων προερχόμενων από το πτώμα, προκειμένου να ανευρεθεί ή να ταυτοποιηθεί η αιτία θανάτου (πχ. ανίχνευση δηλητηρίου από το τοξικολογικό εργαστήριο), αλλά και για να αποκλειστεί η περίπτωση θανάτου από φυσικά αίτια, όπως σοβαρά λοιμώδη και παρασιτικά νοσήματα ή από ατυχήματα (*Cooper JE & Cooper ME 2008, Mc Ewen BJ 2012, Munro R & Munro HMC 2013*).

Πιο αναλυτικά οι κτηνίατροι εμπλέκονται σε περιστατικά κακοποίησης- βίαιης θανάτωσης ζώων με τους τρόπους που παρατίθενται στον πίνακα της επόμενης σελίδας (*Cooper JE & Cooper ME 2008, Yoffe-Sharp BL & Loar LM 2009, Munro R & Munro HMC 2013, Stull CL & Holcomb KE 2014*):

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ – ΒΙΑΙΗ ΘΑΝΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΖΩΩΝ	ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ (ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ) ΤΩΝ ΖΩΩΝ
α) επίσκεψη στον τόπο του συμβάντος, και συνεργασία με τις αρχές για την έρευνα των συνθηκών διάπραξης, εφόσον κριθεί απαραίτητο (στην πράξη συνήθως παραλείπεται και το ζώο προσκομίζεται από τον ιδιοκτήτη ή φιλόζωους κατευθείαν στο κτηνιατρείο) β) για ζωντανό ζώο: κλινική εξέταση και απεικονιστικές εξετάσεις για νεκρό ζώο: νεκροψία με στόχο τον προσδιορισμό της αιτίας, του χρόνου, και των συνθηκών θανάτου του ζώου μέσα από την αναγνώριση και ερμηνεία των παθολογοανατομικών αλλοιώσεων σε όργανα και ιστούς γ) δειγματοληψία υλικών και αποστολή στο κατάλληλο εξειδικευμένο εργαστήριο, πχ. τοξικολογικές εξετάσεις για ανίχνευση δηλητηρίων, ιστοπαθολογικές εξετάσεις, ιατροδικαστική εντομολογία μοριακές εξετάσεις (DNA) δ) υποβολή κτηνιατροδικαστικής γνωμάτευσης στις αρμόδιες αρχές για την παραπομπή της υπόθεσης σε δίκη ε) πιθανώς φυσική παρουσία του κτηνιάτρου στο δικαστήριο ως μάρτυρα	α) επίσκεψη στο χώρο διαβίωσης του ζώου/ζώων για την αξιολόγηση των συνθηκών ευζωίας β) για ζωντανό ζώο (που είναι και η συνηθέστερη περίπτωση): κλινική εξέταση για νεκρό ζώο (σπανιότερα): νεκροψία για αξιολόγηση της κατάστασης της υγείας και της θρεπτικής κατάστασης γ) δειγματοληψία υλικών και εργαστηριακές εξετάσεις δ) υποβολή κτηνιατροδικαστικής γνωμάτευσης, πάνω στην οποία θα βασιστούν οι αρμόδιες αρχές, είτε για να απομακρύνουν το ζώο από τον ιδιοκτήτη είτε για να ζητήσουν τη συμμόρφωση ή εκπαίδευση του ιδιοκτήτη σχετικά με την κατάλληλη φροντίδα του ζώου

5. ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ-ΘΥΤΗ & ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΒΙΑ.

Η κακοποίηση-βίαση θανάτωση των ζώων έχει πλέον αναγνωριστεί ως σύμπτωμα συγκεκριμένων ψυχιατρικών διαταραχών του ανθρώπου-θύτη και έχει συσχετιστεί με σοβαρές αντικοινωνικές συμπεριφορές. Η συστηματική έρευνα για πράξεις σκληρότητας έναντι των ζώων σε σχέση με την ψυχοπαθολογία και την αντικοινωνική συμπεριφορά άρχισε να λαμβάνει χώρα από τη δεκαετία του 1980 με συνεχώς αυξανόμενη πρόοδο. Στο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο των Ψυχικών Διαταραχών, από την τρίτη αναθεωρημένη έκδοση (DSM-III-R) και εντεύθεν, περιλαμβάνεται η κακοποίηση των ζώων ως διαγνωστικό κριτήριο για τη διαταραχή διαγωγής όσον αφορά τα παιδιά και τους εφήβους και για την αντικοινωνική διαταραχή της προσωπικότητας όσον αφορά τους ενήλικες (*Luk ESL και συν. 1999, Gleyzer R και συν. 2002, Vaughn MG και συν 2009, Wong J και συν 2012, Walters GD & Noon A 2014*).

5.1. ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΙ ΠΟΥ ΚΑΚΟΠΟΙΟΥΝ ΖΩΑ

5.1α. Κακοποίηση των ζώων από ανηλίκους και Παιδοψυχιατρική

Η κακοποίηση των ζώων (συμπεριλαμβανομένης και της θανάτωσης), εμφανίζεται μεταξύ των παιδιών και εφήβων συχνότερα από ό,τι στους ενήλικες και αποτελεί σημαντικό ζήτημα για την Παιδοψυχιατρική (*Baldry AC 2005, Vaughn MG και συν. 2009*).

Η κακοποίηση και θανάτωση ζώων δεν αποτελεί μέρος της κανονικής ανάπτυξης των παιδιών (*Currie CL 2006*). Σημαντικό ποσοστό παιδιών μπορεί να εκτεθεί ως παρατηρητής σε πράξεις κακοποίησης ζώων, αλλά μόνο ένα μέρος αυτών θα συμπεριφερθεί στη συνέχεια ως θύτης (*Miller KS & Knutson JF 1997*). Η συμπεριφορά αυτή διαχωρίζεται σε δύο σαφώς διακριτές κατηγορίες με βάση την ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης του παιδιού-θύτη (*Guymmer EC & Mellor D 2001, Currie CL 2006*).

Στην πρώτη κατηγορία η κακοποίηση των ζώων συνιστά διερευνητική συμπεριφορά (δηλαδή κακοποίηση από περιέργεια, χωρίς σκοπιμότητα) και αφορά παιδιά προσχολικής ηλικίας που δεν έχουν τις βασικές γνώσεις σχετικά με την κατάλληλη φροντίδα και στάση έναντι των ζώων. Στα παιδιά αυτά οι εκπαιδευτικές

παρεμβάσεις είναι επαρκείς, για να αποτρέψουν νέες πράξεις βαρβαρότητας κατά των ζώων (*Guymier EC & Mellor D 2001, Currie CL 2006*).

Στη δεύτερη κατηγορία η κακοποίηση των ζώων συνιστά παθολογική συμπεριφορά και αφορά ανηλίκους άνω των 6 ετών (παιδιά σχολικής ηλικίας και εφήβους). Πρόκειται για κακοποίηση από σκοπιμότητα (δηλαδή ενεργητική κακοποίηση) και διακρίνεται είτε σε τυπική είτε σε χαιρέκακη με βάση συγκεκριμένες συμπεριφορές, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα (*Guymier EC & Mellor D 2001*):

τυπική κακοποίηση	χαιρέκακη κακοποίηση
• κακοποίηση του ζώου από πρόθεση, το παιδί δεν αποκρύπτει την πράξη, ο σκοπός είναι διαφορετικός από την πρόκληση ευχαρίστησης • αφορά συνήθως τα κατοικίδια της οικογένειας, • μεμονωμένα κρούσματα, • το παιδί δρα μόνο του χωρίς παρέα από συνομηλίκους	• κακοποίηση του ζώου από πρόθεση, με μοχθηρία, στα κρυφά και με μοναδικό σκοπό την ευχαρίστηση • επεκτείνεται πέρα από τα κατοικίδια της οικογένειας • πολλαπλά κρούσματα, κατ' εξακολούθηση • το παιδί δρα παρέα με συνομηλίκους • το παιδί συστηματικά βλάπτει έντομα και άλλες κατώτερες μορφές ζωής

Η ενεργητική κακοποίηση-θανάτωση ζώων από παιδιά άνω των 6 ετών και εφήβους αποτελεί ένα από τα βασικά συμπτώματα της διαταραχής διαγωγής μαζί την τάση του παιδιού να ανάβει φωτιές, να προκαλεί πράξεις βανδαλισμού, να ψεύδεται συνεχώς χωρίς να επιδιώκει συγκεκριμένο όφελος και να είναι επιθετικό προς τα άλλα παιδιά. Η επιθετικότητα αυτή μπορεί να εκτείνεται από την άσκηση σωματικής βίας μέχρι τη διασπορά κακόβουλων φημών για ένα άλλο παιδί (*Luk ESL και συν. 1999, Vaughn MG και συν 2009, Wong J και συν 2012, Walters GD & Noon A 2014*). Ειδικά για τους εφήβους-θύτες η κακοποίηση των ζώων συσχετίζεται τόσο με χρήση εθιστικών ουσιών όσο και με αντικοινωνικές συμπεριφορές όπως ο ενδοσχολικός εκφοβισμός

(bullying), η συμμετοχή σε συμμορίες οι φιλονικίες, τα προβλήματα σχολικής φοίτησης και παραβατικές πράξεις, όπως οι κλοπές (*Muscari M 2004, Vaughn MG και συν. 2011*). Η παιδοψυχιατρική παρέμβαση καθίσταται απαραίτητη για να αποτραπούν νέες πράξεις βαρβαρότητας κατά των ζώων, αλλά και των ανθρώπων (*Currie CL 2006*).

5.1β. Συσχέτιση με κοινωνικές-δημογραφικές παραμέτρους

Σύγχρονη μελέτη στην Ιαπωνία, την Αυστραλία και τη Μαλαισία αποκάλυψε ότι η κακοποίηση των ζώων από παιδιά δεν επηρεάζεται από τις σαφείς πολιτιστικές και θρησκευτικές διαφορές μεταξύ αυτών των κοινωνιών. Εξαιρέση αποτέλεσαν τα αγόρια 6-8 ετών, στα οποία οι συμπεριφορές κακοποίησης των ζώων ήταν αξιοσημείωτα συχνότερες από ό,τι στα κορίτσια της ίδιας ηλικίας. Αυτό οφείλεται στα χόμπι των νεαρών αγοριών στην Ιαπωνία να κατέχουν σκαθάρια, πεταλούδες, τζίτζικια, σαλιγκάρια και βατράχια ως κατοικίδια ζώα. Καθώς τα παιδιά γίνονται μεγαλύτερα, το ποσοστό κακοποίησης των ζώων μειώνεται και οι διαφορές μεταξύ των φύλων τείνουν να εξαφανιστούν (*Mellor D και συν. 2009*). Αν και βάνανση μεταχείριση των ζώων έδειξε να είναι μια σχετικά βραχυπρόθεσμη συμπεριφορά για τα περισσότερα παιδιά, σε ένα πολύ μικρό αριθμό περιπτώσεων φαίνεται να είναι διαρκής και συνεχώς σκληρότερη και επεκτείνεται και στην ενήλικη ζωή (*Mc Ewen FS και συν. 2014*). Η κακοποίηση των ζώων μετά την ηλικία των 15 είναι αποτέλεσμα μιας αναπτυσσόμενης ψυχιατρικής διαταραχής είτε μπορεί να οφείλεται σε περιστασιακή ή χρόνια χρήση ναρκωτικών (*Vaughn MG και συν. 2009*).

Όσον αφορά τα κίνητρα που τους ωθούν στην κακοποίηση ζώων, τα παιδιά-θύτες δηλώνουν ότι προχωρούν σε αυτές τις πράξεις για διασκέδαση, από φόβο, από θυμό, γιατί αντιπαθούν το ζώο, για να σοκάρουν τους άλλους ανθρώπους, για να εντυπωσιάσουν κάποιον, για να εκδικηθούν κάποιον, γιατί μιμούνται κάποιον μεγαλύτερο σε ηλικία, για να ασκήσουν έλεγχο στο ζώο και να κάνουν σεξ με το ζώο (*Hensley C & Tallichet SE 2005a, Hensley C & Tallichet SE 2008, Overton JC και συν. 2008*). Ειδικά, η μίμηση άλλου μέλους της οικογένειας που βλάπτει ή σκοτώνει ζώα έχει συσχετιστεί με επαναλαμβανόμενες πράξεις κακοποίησης ζώων από παιδιά (*Hensley C και συν. 2012a*).

Επιπλέον, τα προεφηβικής ηλικίας παιδιά και οι έφηβοι προβάλλουν ως κίνητρο την επιθυμία να αποκομίσουν κοινωνικά οφέλη από αυτή τη συμπεριφορά, όπως η

ανάπτυξη ισχυρών δεσμών και δημοφιλία στην παρέα, καθώς και προσπάθεια για νέους κοινωνικούς ρόλους. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι έφηβοι που παρευρίσκονται σε περιστατικά κακοποίησης ζώων από συνομηλίκους, ακόμη και όταν πραγματικά διαφωνούν με αυτές τις πράξεις, διστάζουν να παρέμβουν αποτρεπτικά ή να καταγγείλουν το περιστατικό, λόγω των περιορισμών που απορρέουν από στενές φιλικές σχέσεις, του φόβου για εξοβελισμό από την παρέα, του στιγματισμού ως «καρφί» και των απειλών να υποστούν οι ίδιοι πράξεις βίας (*Hensley C & Tallichet SE 2005b, Arluke A 2012*).

Αξιοσημείωτο είναι ότι παρατηρούνται και ορισμένες διαφορές, ανάλογα με την προέλευση των παιδιών από αγροτικές ή αστικές περιοχές (*Tallichet SE & Hensley C 2005, Hensley C και συν. 2011*). Τα παιδιά από αστικές περιοχές στοχοποιούν κυρίως αδέσποτα ζώα τόσο σκύλους όσο και γάτες. Αντιθέτως τα ζώα-στόχοι των παιδιών από αγροτικές περιοχές είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία γάτες (*Hensley C και συν. 2011, Tallichet SE και συν. 2012*).

5.1γ. Συσχέτιση της κακοποίησης των ζώων από τα παιδιά με άλλες μορφές βίας

Η κακοποίηση των ζώων από τα παιδιά συμβαίνει συνήθως σε ένα ευρύτερο πλαίσιο βίας (*Baldry AC 2005, Volant AM και συν. 2008, Schwartz RL και συν. 2012*). Πρόκειται για πράξεις βίας εναντίον του ίδιου του παιδιού (σωματική, συναισθηματική, σεξουαλική παιδική κακοποίηση) ή εναντίον άλλων προσώπων της οικογένειας, όπως κακοποίηση συντρόφου ή κακοποίηση ηλικιωμένων, οικονομική εκμετάλλευση (*Gallagher B και συν. 2008, Volant AM και συν. 2008, Tiplady CM και συν. 2012*).

Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι πράξεις κακοποίησης ζώων εκδηλώνονται συχνότερα μεταξύ των σωματικά και σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών (*Currie CL 2006*). Σημαντική συσχέτιση βρέθηκε μεταξύ της κακοποίησης ζώων συντροφιάς και ελεγκτικές συμπεριφορές, πχ. κακοποίηση του ζώου της συντρόφου. Μάλιστα, στις περιπτώσεις αυτές οι θύτες καθορίζουν εκ των προτέρων τα όρια για το πόσο θα βλάψουν το κατοικίδιο, ώστε να πετύχουν το σκοπό τους (*Simmons CA & Lehmann P 2007, Febres J και συν. 2012*). Μέσα στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται και οι βίαιες συμπεριφορές από το ίδιο το παιδί προς τα άλλα παιδιά, όπως είναι οι πράξεις ενδοσχολικού εκφοβισμού (bullying). Τόσο οι θύτες όσο και τα θύματα του

ενδοσχολικού εκφοβισμού μπορεί να προχωρούν σε πράξεις κακοποίησης έναντι των ζώων (*Ascione FR και συν. 2007, Schwartz RL και συν. 2012*).

Χαρακτηριστικό επίσης, είναι ότι τα παιδιά που ζουν μέσα σε ένα βίαιο οικογενειακό περιβάλλον έχουν χαμηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης (έλλειμμα στην ικανότητα να συμπάσχουν). Ως εκ τούτου απολαμβάνουν την εξουσία που ασκούν μέσω του βασανισμού στα ζώα χωρίς να υποφέρουν συναισθηματικά. Ωστόσο, χαμηλή ενσυναίσθηση εμφανίζουν και παιδιά, προερχόμενα από μη δυσλειτουργικό οικογενειακό περιβάλλον, τα οποία ομοίως προχωρούν σε πράξεις κακοποίησης των ζώων χωρίς να έχουν ενοχές και τύψεις (*Dadds MR και συν. 2006, Walters GD & Noon A 2014, Mc Ewen FS και συν. 2014*).

Επακόλουθο όλων των προαναφερομένων είναι και η διαπίστωση πως ενημέρωση για τη σχέση μεταξύ της κακοποίησης των ζώων και της ενδο-οικογενειακής βίας συνιστά τον πιο καθοριστικό παράγοντα στην απόφαση ενός προσώπου να καταγγέλλει ένα περιστατικό κακοποίησης ζώου στις αρμόδιες αρχές (*Taylor N & Signal TD 2006*).

5.2. ΕΝΗΛΙΚΕΣ ΠΟΥ ΚΑΚΟΠΟΙΟΥΝ ΖΩΑ

Η κακοποίηση των ζώων από τους ενήλικες είναι συνδεδεμένη με συγκεκριμένες ψυχιατρικές διαταραχές, καθώς και με την εκδήλωση πολλών μορφών αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Προκαλείται συχνότερα από τους άνδρες παρά από τις γυναίκες, και αφορά περισσότερο πρόσωπα με χαμηλά επίπεδα εισοδήματος και εκπαίδευσης (*Vaughn MG και συν. 2009, Febres J και συν. 2012, Febres J και συν. 2014*).

Άνθρωποι που ως παιδιά κακοποιούσαν ζώα είναι πιθανό να εξακολουθούν να έχουν παρόμοια συμπεριφορά προς τα ζώα και ως ενήλικες (*Baldry AC 2005, Henderson BB και συν 2011, Tallichet SE & Hensley C 2009*). Επιπλέον τα ίδια πρόσωπα φαίνεται να εμπλέκονται κατ' εξακολούθηση και σε πράξεις διαπροσωπικής βίας στη διάρκεια της ενήλικης ζωής τους (*Miller C 2001, Overton JC και συν. 2008, Volant AM και συν. 2008, Hensley C και Tallichet SE 2009*). Ειδικά η κτηνοβασία/σαδιστική σεξουαλική κακοποίηση των ζώων κατά την παιδική ηλικία είναι πολύ ισχυρός προγνωστικός δείκτης για τη διάπραξη επαναλαμβανόμενων πράξεων βίας κατά τις διαπροσωπικές επαφές τους στην ενήλικη ζωή (*Hensley C και Tallichet SE 2006, Hensley C και συν. 2010, Henderson BB και συν. 2011, Hensley C και συν. 2012b*).

Αξιοσημείωτο είναι ότι τα παιδιά με ιστορικό κακοποίησης ζώων είναι πολύ πιο πιθανό να εμπλακούν ως ενήλικες όχι μόνο σε πράξεις διαπροσωπικής βίας αλλά και σε κάθε είδους παραβατικές πράξεις που διώκονται ποινικά. Πιστεύεται ότι οι άνθρωποι αυτοί φέρουν συγκεκριμένο στυλ σκέψης, κατάλληλο για την υποστήριξη τέτοιου είδους πράξεων (*Becker KD και συν. 2004, Hensley C και Tallichet SE 2009, Schwartz RL και συν. 2012*). Οι ισχυρότερες συσχετίσεις που έχουν γίνει αφορούν κλοπές, ληστείες και εμπρησμούς (*Vaughn MG και συν. 2011*).

5.2α. Ενεργητική κακοποίηση-βίαιη θανάτωση των ζώων και ψυχιατρικές διαταραχές

Η ενεργητική κακοποίηση-βίαιη θανάτωση των ζώων από τους ενήλικες συνδέεται κυρίως με την αντικοινωνική διαταραχή της προσωπικότητας, της οποίας αποτελεί χαρακτηριστικό κλινικό σύμπτωμα εκδήλωσης (*Vaughn MG και συν. 2009, Febres J και συν. 2014*). Σε μικρότερο βαθμό, συνδέεται και με άλλες διαταραχές (ιδεοψυχαναγκαστική, παρανοειδής, ιστριονική) της προσωπικότητας (*Vaughn MG και συν. 2009*). Σημαντική συσχέτιση υπάρχει επίσης μεταξύ πολυτοξικομανίας, εξάρτησης από το αλκοόλ ή εθισμού στον τζόγο και ενεργητικής κακοποίησης των ζώων (*Gleyzer R και συν. 2002 Vaughn MG και συν. 2009*). Ελάχιστα είναι τα δεδομένα σχετικά με την επίδραση περιστασιακών εκλυτικών παραγόντων. Το μόνο που έχει επιβεβαιωθεί μέχρι σήμερα είναι ότι η χρήση αλκοόλ μπορεί να πυροδοτήσει τη διάπραξη σοβαρών μορφών κακοποίησης των ζώων, κυρίως από πρόσωπα που εμφανίζουν αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας (*Vaughn MG και συν. 2009, Febres J και συν. 2014*).

Περιστασιακά, η κακοποίηση των ζώων μπορεί να εκδηλωθεί ως μεμονωμένη πράξη από λίγους ψυχωτικούς ασθενείς (*Gleyzer R και συν. 2002*). Επίσης, έχουν αναφερθεί ελάχιστα περιστατικά διαταραχής προσποίησης δια αντιπροσώπου (σύνδρομο Munchausen by proxy) που αφορούν κατοικίδια ζώα, τα οποία βλάπτει ο ίδιος ο ιδιοκτήτης, ώστε να επιτύχει τη συμπάθεια τρίτων προσώπων (*Munro HM & Thrusfield MV 2001d*). Στη βιβλιογραφία καταγράφονται και δύο περιστατικά αυτοκτονίας μαζί με το κατοικίδιο ζώο (ουσιαστικά ο αυτόχειρας ιδιοκτήτης δολοφονεί το κατοικίδιο ζώο). Αν και το πεδίο αυτό είναι επιστημονικά ανεξερεύνητο, έχει προταθεί ότι θύτης πιστεύει πως και το ζώο επιθυμεί να αυτοκτονήσει, γιατί βιώνει αντίστοιχα αδιέξοδα με τον ίδιο (*Cooke BK 2013*).

Ειδικά η σεξουαλική κακοποίηση των ζώων αποτελεί για την Ψυχιατρική σύμπτωμα της παραφιλικής διαταραχής της κτηνοφιλίας. Ο όρος κτηνοφιλία (αγγλικά zoophilia), όπως προσδιορίζεται στο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο των Ψυχικών Διαταραχών (από την πρώτη έκδοση μέχρι σήμερα), αναφέρεται στη μορφή παραφιλίας που περιλαμβάνει είτε μόνο σεξουαλικές φαντασιώσεις με ζώα είτε και τη διάπραξη σεξουαλικών επαφών με ζώα πέρα από τις φαντασιώσεις (*Williams CJ & Weinberg MS 2003, Holoyda B & Newman W 2014, Ranger R & Fedoroff P 2014*). Η κτηνοφιλία μπορεί να συνυπάρχει και με άλλες μορφές παραφιλικής σεξουαλικής συμπεριφοράς, όπως ο σαδομαζοχισμός, η παιδοφιλία και η εφραψιμανία (*Holoyda B & Newman W 2014*).

Η πραγματική εκτίμηση για τον επιπολασμό της κτηνοφιλίας στο γενικό πληθυσμό δεν είναι πρακτικά δυνατή. Φαίνεται όμως, ότι η παραφιλία αυτή εμφανίζεται σε υψηλότερο ποσοστό από όσο πιστευόταν παλαιότερα, όπως αποδεικνύεται από την ευρεία διάδοση και χρήση πορνογραφικού υλικού με ζώα μέσω του διαδικτύου (*Earls CM & Lalumiere ML 2002, Earls CM & Lalumiere ML 2009, Holoyda B & Newman W 2014, Klein CA 2014*).

Η κτηνοφιλία εκδηλώνεται στην εφηβική και πρώιμη ενήλικη ζωή. Για τους κτηνόφιλους αυτής της ηλικίας η σεξουαλική διέγερση προκαλείται τόσο από ζώα όσο και από ανθρώπους του αντίθετου ή του ίδιου φύλου (*Blevins RO 2009*). Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου τα ζώα καθίστανται πιο ισχυροί φορείς σεξουαλικής διέγερσης σε σχέση με τους άλλους ανθρώπους, η κτηνοφιλία αποτελεί πλέον το καθοριστικό χαρακτηριστικό της σεξουαλικής ταυτότητας και αποκλείει τη δημιουργία φυσιολογικών σεξουαλικών σχέσεων (*Williams CJ & Weinberg MS 2003, Aggrawal A 2011*).

Σπανίως, η κτηνοφιλία μπορεί να αποτελεί σύμπτωμα άλλων ψυχικών διαταραχών. Έχει αναφερθεί ότι ασθενής χωρίς ιστορικό κτηνοφιλίας ανέπτυξε κτηνοφιλική επιθυμία κατά τη διάρκεια επεισοδίων κατάθλιψης, χωρίς να εκδηλώνει αυτή την επιθυμία στο μεσοδιάστημα των καταθληπτικών επεισοδίων (*Bhatia MS και συν. 2005*). Έχει αναφερθεί τέλος, η εκδήλωση κτηνοφιλικής επιθυμίας ως σπάνια επιπλοκή της υπερσεξουαλικότητας και των διαταραχών έλεγχου παρόρμησης που προκαλεί η ντοπαμινεργική θεραπεία σε ασθενείς με νόσο του Parkinson (*Jimenez-Jimenez FJ και συν. 2002, Raina G και συν. 2012*).

5.2β. Παθητική κακοποίηση των ζώων και ψυχιατρικές διαταραχές

Η παθητική κακοποίηση (παραμέληση) των ζώων από τους ενήλικες, όταν δεν οφείλεται σε άγνοια ή αδιαφορία για τις ανάγκες των ζώων, συνδέεται με το σύνδρομο του Νώε (σύνδρομο συλλογής ζώων), το οποίο αποτελεί παθολογική μορφή αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με τα ζώα συντροφιάς (*Nathanson JN 2009, Peak T και συν. 2012*). Το σύνδρομο του Νώε έχει συμπεριληφθεί στην 5^η έκδοση του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου των Ψυχικών Διαταραχών (DSM-V) ως παραλλαγή του συνδρόμου του Διογένη. Το τελευταίο αποτελεί διαταραχή συμπεριφοράς με κύρια χαρακτηριστικά τη σοβαρή παραμέληση της σωματικής υγιεινής και της οικιακής καθαριότητας, καθώς και τη συλλεκτομανία αντικειμένων χωρίς ιδιαίτερη χρηστική αξία (*Saldarriaga-Cantillo A & Nieto JC 2014*).

Οι συλλέκτες ζώων αισθάνονται την ανάγκη να μαζεύουν όλο περισσότερα ζώα χωρίς να λαμβάνουν υπόψη κοινωνικούς και οικονομικούς περιορισμούς. Δείχνουν αδυναμία να συνειδητοποιήσουν τη μη φυσιολογική συμπεριφορά τους και τις συνέπειες που μπορεί να έχει για τα ζώα, αλλά και για τους ίδιους (*Nathanson JN 2009, Peak T και συν. 2012*). Προδιαθεσικοί παράγοντες για την ανάπτυξη αυτής της διαταραχής είναι διάφορες καταστάσεις ψυχοκοινωνικού στρες, μοναξιάς και έλλειψης συναισθηματικής πληρότητας (*Nathanson JN 2009*). Ηλικιωμένοι που έχουν πέσει θύματα συναισθηματικής κακοποίησης στρέφονται στα ζώα συντροφιάς για παρηγοριά, επιζητώντας εθελοντικά την κοινωνική απομόνωση και απορρίπτοντας κάθε εξωτερική βοήθεια (*Saldarriaga-Cantillo A & Nieto JC 2014*).

Το σύνδρομο του Νώε μπορεί να συνυπάρχει και με άλλες ψυχικές διαταραχές, όπως παραληρητική διαταραχή (ο ασθενής θεωρεί ότι έχει την ειδική ικανότητα να επικοινωνεί με ζώα) ή άνοια σε πρώιμο στάδιο (*Weiss KJ 2010*). Σε ακραίες περιπτώσεις τα κατοικίδια ζώα μπορεί να εκλαμβάνονται ως υποκατάστατα παιδιών ή άλλων προσφιλών προσώπων (*Kimura Y και συν. 2011, Cooke BK 2013*).

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

A. Η κακοποίηση των ζώων συνιστά παράνομη, ηθικά μη αποδεκτή και καταδικαστέα συμπεριφορά με σοβαρές αντικοινωνικές προεκτάσεις. Είναι αλληλένδετη με διάφορες μορφές βίας που εκδηλώνονται μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, ενώ συνδέεται και με μορφές βίας εκτός της οικογένειας, όπως ο ενδοσχολικός εκφοβισμός. Η κακοποίηση των ζώων από τα παιδιά αποτελεί ένδειξη βίαιης συμπεριφοράς και παραβατικών πράξεων στη μετέπειτα ενήλικη ζωή με αποτέλεσμα να απαιτείται μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και ποικίλες παρεμβάσεις για τον έλεγχο και την πρόληψη του φαινομένου όχι μόνο στην οικογένεια, αλλά και στην κοινότητα.

B. Η κακοποίηση των ζώων συνδέεται με διαταραχές της Ψυχικής Υγείας. Έχει πλέον αναγνωριστεί ως σύμπτωμα συγκεκριμένων ψυχικών διαταραχών του ανθρώπου-θύτη. Στους ανήλικους θύτες (παιδιά και εφήβους) η κακοποίηση των ζώων συνδέεται με τη διαταραχή διαγωγής. Στους ενήλικες θύτες η κακοποίηση των ζώων συνδέεται κυρίως με την αντικοινωνική διαταραχή της προσωπικότητας, με διάφορες εξαρτήσεις (αλκοόλ, πολυτοξικομανία, εθισμό στον τζόγο), καθώς και με άλλες διαταραχές (κτηνοφιλία, σύνδρομο του Νώε).

Γ. Οι κτηνίατροι είναι υπεύθυνοι για τη διάγνωση των περιστατικών κακοποίησης των ζώων και τη σύνταξη κτηνιατροδικαστικής γνωμάτευσης, η οποία είναι απαραίτητη για την απονομή δικαιοσύνης. Η συμβολή τους μπορεί να επεκταθεί από το μεμονωμένο περιστατικό και να αποκτήσουν έναν ευρύτερο κοινωνικό ρόλο, μια και το φαινόμενο της κακοποίησης των ζώων επεκτείνεται πέρα από τα ζώα-θύματα και συνδέεται με σοβαρά κοινωνικά ζητήματα.

Δ. Είναι καθοριστική η συγκρότηση ενός ευρύτερου δικτύου συνεργαζόμενων φορέων (παιδοψυχίατροι-ψυχίατροι, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, εκπαιδευτικοί, κτηνίατροι, αστυνομικές και δικαστικές αρχές, μέσα ενημέρωσης, φιλοζωικοί σύλλογοι) για την ανάδειξη των πολλαπλών πτυχών του φαινομένου της κακοποίησης των ζώων, τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού, αλλά και την πρόληψη και καταπολέμηση κάθε μορφής βίας στην ανθρώπινη κοινωνία.

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Aggrawal A. A new classification of zoophilia. *J Forensic Leg Med* 2011; 18: 73-8.

Arluke A. Interpersonal barriers to stopping animal abuse: exploring the role of adolescent friendship norms and breeches. *J Interpers Violence* 2012; 27: 2939-58.

Ascione FR, Weber CV, Thompson TM, Heath J, Maruyama M, Hayashi K. Battered pets and domestic violence: animal abuse reported by women experiencing intimate violence and by nonabused women. *Violence Against Women* 2007; 13: 354-73.

Babcock SL, Neihsl A. Requirements for mandatory reporting of animal cruelty. *J Am Vet Med Assoc* 2006; 229: 685-9.

Baldry AC. Animal abuse among preadolescents directly and indirectly victimized at school and at home. *Crim Behav Ment Health* 2005; 15: 97-110.

Becker KD, Stuewig J, Herrera VM, McCloskey LA. A study of firesetting and animal cruelty in children: family influences and adolescent outcomes. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2004; 43: 905-12.

Beetz A, Uvnas-Moberg K, Julius H, Kotrschal K. Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: the possible role of oxytocin. *Front Psychol.* 2012; 3: 234(1-15).

Benetato MA, Reisman R, Mc Cobb E. The veterinarian's role in animal cruelty cases. *J Am Vet Med Assoc* 2011; 238: 31-4.

Bhatia MS, Srivastava S, Sharma S. An uncommon case of zoophilia: a case report. *Med Sci Law* 2005; 45: 174-5.

Blevins RO. A case of severe anal injury in an adolescent male due to bestial sexual experimentation. *J Forensic Leg Med* 2009; 16: 403-6.

Clements PT, Benasutti KM, Carmone A. Support for bereaved owners of pets. *Perspect Psychiatr Care* 2003; 39: 49-54.

Cooke BK. Extended suicide with a pet. *J Am Acad Psychiatry Law* 2013; 41:437–43.

Cooper JE, Cooper ME. Forensic veterinary medicine: a rapidly evolving discipline. *Forensic Sci Med Pathol* 2008; 4: 75-82.

Currie CL. Animal cruelty by children exposed to domestic violence. *Child Abuse & Neglect* 2006; 30: 425-35.

Dadds MR, Whiting C, Hawes DJ. Associations among cruelty to animals, family conflict and psychopathic traits in childhood. *J Interpers Violence* 2006; 21: 411-29.

Dantzer R. Animal welfare methodology and criteria. *Rev Sci Tech* 1994; 13: 277-302.

De Siqueira A, Cassiano FC, de Albuquerque Landi MF, Marlet EF, Maiorka PC. Non-accidental injuries found in necropsies of domestic cats: a review of 191 cases. *J Feline Med Surg* 2012; 14: 723-8.

Donley L, Patronek GJ, Luke C. Animal abuse in Massachusetts: a summary of case reports at the MSPCA and attitudes of Massachusetts veterinarians. *J Appl Anim Welf Sci* 1999; 2: 59-73.

Dukes RL. Comparative seriousness of abuse of children and companion animals. *Psychol Rep* 2007; 101: 767-70.

Earls CM, Lalumiere ML. A case study of preferential bestiality (zoophilia). *Sex Abuse* 2002; 14: 83-8.

Earls CM, Lalumiere ML. A case study of preferential bestiality. *Arch Sex Behav* 2009; 38: 605-9.

Febres J, Shorey RC, Brasfield H, Zucosky HC, Ninnemann A, Elmquist J, Bucossi MM, Andersen SM, Schonbrun YC, Stuart GL. Adulthood animal abuse among women court-referred to batterer intervention programs. *J Interpers Violence* 2012; 27: 3115-26.

Febres J, Brasfield H, Shorey RC, Elmquist J, Ninnemann A, Schonbrun YC, Temple JR, Recupero PR, Stuart GL. Adulthood animal abuse among men arrested for domestic violence. *Violence Against Women* 2014; 20:1059-77.

Friedmann E, Son H. The human-companion animal bond: how humans benefit. *Vet Clin North Am Small Anim Pract* 2009; 39: 293-326.

Gallagher B, Allen M, Jones B. Animal abuse and intimate partner violence: researching the link and its significance in Ireland - a veterinary perspective. *Ir Vet J* 2008; 61: 658-67.

Gerdin JA, McDonough SP. Forensic pathology of companion animal abuse and neglect. *Vet Pathol* 2013; 50: 994-1006.

Gleyzer R, Felthous AR, Holzer CE 3rd. Animal cruelty and psychiatric disorders. *J Am Acad Psychiatry Law* 2002; 30: 257-65.

Green PC, Gullone E. Knowledge and attitudes of Australian veterinarians to animal abuse and human interpersonal violence. *Aust Vet J* 2005; 83: 619-25.

Guymer EC, Mellor D, Luk ES, Pearse V. The development of a screening questionnaire for childhood cruelty to animals. *J Child Psychol Psychiatry* 2001; 42: 1057-63.

Hall MJ, Ng A, Ursano RJ, Holloway H, Fullerton C, Casper J. Psychological impact of the animal-human bond in disaster preparedness and response. *J Psychiatr Pract* 2004; 10: 368-74.

Henderson BB, Hensley C, Tallichet SE. Childhood animal cruelty methods and their link to adult interpersonal violence. *J Interpers Violence* 2011; 26:2211-27.

Hensley C, Tallichet SE. Animal cruelty motivations: assessing demographic and situational influences. *J Interpers Violence* 2005a; 20: 1429-43.

Hensley C, Tallichet SE. Learning to be cruel? Exploring the onset and frequency of animal cruelty. *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2005b; 49: 37-47.

Hensley C, Tallichet SE, Singer SD. Exploring the possible link between childhood and adolescent bestiality and interpersonal violence. *J Interpers Violence* 2006; 21: 910-23.

Hensley C, Tallichet SE. The effect of inmates' self-reported childhood and adolescent animal cruelty: motivations on the number of convictions for adult violent interpersonal crimes. *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2008; 52: 175-84.

Hensley C, Tallichet SE. Childhood and adolescent animal cruelty methods and their possible link to adult violent crimes. *J Interpers Violence* 2009; 24: 147-58.

Hensley C, Tallichet SE, Dutkiewicz EL. Childhood bestiality: a potential precursor to adult interpersonal violence. *J Interpers Violence* 2010; 25: 557-67.

Hensley C, Tallichet SE, Dutkiewicz EL. Examining demographic and situational factors on animal cruelty motivations. *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2011; 55: 492-502.

Hensley C, Tallichet SE, Dutkiewicz EL. Exploring the age of onset and recurrence of childhood animal cruelty: can animal cruelty be learned from witnessing others commit it? *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2012a; 56: 614-26.

Hensley C, Tallichet SE, Dutkiewicz EL. The predictive value of childhood animal cruelty methods on later adult violence: examining demographic and situational correlates. *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2012b; 56: 281-95.

Hillman H. The physiology of sudden violent death. *Resuscitation* 2003; 56:129-33.

Holoyda B, Newman W. Zoophilia and the law: legal responses to a rare paraphilia. *J Am Acad Psychiatry Law* 2014; 42: 412-20.

Hvozdk A, Bugarsky A, Kottferova J, Vargova M, Ondrasovicova O, Ondrasovic M, Sasakova N. Ethological, psychological and legal aspects of animal sexual abuse. *Vet J* 2006; 172: 374-6.

Imbschweiler I, Kummerfeld M, Gerhard M, Pfeiffer I, Wohlsein P. Animal sexual abuse in a female sheep. *Vet J* 2009; 182: 481-3.

Jimenez-Jimenez FJ, Sayed Y, Garcia-Soldevilla MA, Barcenilla B. Possible zoophilia associated with dopaminergic therapy in Parkinson disease. *Ann Pharmacother* 2002; 36: 1178-9.

Kimura Y, Kawabata H, Maezawa M. Psychiatric investigation of 18 bereaved pet owners. *J Vet Med Sci* 2011; 73: 1083-7.

Klein CA. Digital and divergent: sexual behaviors on the Internet. *J Am Acad Psychiatry Law* 2014; 42: 495-503.

Luk ES, Staiger PK, Wong L, Mathai J. Children who are cruel to animals: a revisit. *Aust N Z J Psychiatry* 1999; 33: 29-36.

McEwen BJ. Trends in domestic animal medico-legal pathology cases submitted to a veterinary diagnostic laboratory 1998-2010. *J Forensic Sci* 2012; 57: 1231-3.

McEwen FS, Moffitt TE, Arseneault L. Is childhood cruelty to animals a marker for physical maltreatment in a prospective cohort study of children? *Child Abuse Negl* 2014; 38: 533-43.

McGuinness K, Allen M, Jones BR. Non-accidental injury in companion animals in the Republic of Ireland. *Ir Vet J* 2005; 58: 392-6.

McMillan FD. Development of a mental wellness program for animals. *J Am Vet Med Assoc*; 220: 965-72.

Mellor D, Yeow J, Mohd Hapidzal NF, Yamamoto T, Yokoyama A, Nobuzane Y. Childhood cruelty to animals: a tri-national study. *Child Psychiatry Hum Dev* 2009; 40: 527-41.

Miller C. Childhood animal cruelty and interpersonal violence. *Clin Psychol Rev* 2001; 21: 735-49.

Miller KS, Knutson JF. Reports of severe physical punishment and exposure to animal cruelty by inmates convicted of felonies and by university students. *Child Abuse Negl* 1997; 21: 59-82.

Munro HM, Thrusfield MV. Battered pets: features that raise suspicion of non-accidental injury. *J Small Anim Pract* 2001a; 42: 218-26.

Munro HM, Thrusfield MV. Battered pets: non-accidental physical injuries found in dogs and cats. *J Small Anim Pract* 2001b; 42: 279-90.

Munro HM, Thrusfield MV. Battered pets: sexual abuse. *J Small Anim Pract* 2001c; 42: 333-7.

Munro HM, Thrusfield MV. Battered pets: Munchausen syndrome by proxy (factitious illness by proxy). *J Small Anim Pract* 2001d; 42: 385-9.

Munro R, Munro HM. Some challenges in forensic veterinary pathology: a review. *J Comp Pathol* 2013; 149: 57-73.

Muscari M. Juvenile animal abuse: Practice and policy implications for PNPs. *J Pediatr Health Care* 2004; 18: 15-21.

Nathanson JN. Animal hoarding: slipping into the darkness of comorbid animal and self-neglect. *J Elder Abuse Negl* 2009; 21: 307-24.

Odendaal JS. Science-based assessment of animal welfare: companion animals. *Rev Sci Tech* 2005; 24: 493-502.

Ohl F, van der Staay FJ. Animal welfare: at the interface between science and society. *Vet J* 2012; 192: 13-9.

Overton JC, Hensley C, Tallichet SE. Examining the relationship between childhood animal cruelty motives and recurrent adult violent crimes toward humans. *J Interpers Violence* 2012; 27: 899-915.

Passantino A, Fenga C, Morciano C, Morelli C, Russo M, Di Pietro C, Passantino M. Euthanasia of companion animals: a legal and ethical analysis. *Ann Ist Super Sanita* 2006; 42: 491-5.

Peak T, Ascione F, Doney J. Adult protective services and animal welfare: should animal abuse and neglect be assessed during adult protective services screening? *J Elder Abuse Negl* 2012; 24: 37-49.

Ranger R, Fedoroff P. Commentary: Zoophilia and the law. *J Am Acad Psychiatry Law* 2014; 42: 421-6.

Raina G, Cersosimo MG, Micheli F. Zoophilia and impulse control disorder in a patient with Parkinson disease. *J Neurol* 2012; 259: 969-70.

Reinisch AI. Understanding the human aspects of animal hoarding. *Can Vet J* 2008; 49: 1211-4.

Robertson IA. Legally protecting and compelling veterinarians in issues of animal abuse and domestic violence. *N Z Vet J* 2010; 58:114-20.

Rollin BE. Euthanasia, moral stress, and chronic illness in veterinary medicine. *Vet Clin North Am Small Anim Pract* 2011; 41: 651-9.

Saldarriaga-Cantillo A, Nieto JC. Noah Syndrome: A variant of Diogenes Syndrome accompanied by animal hoarding practices. *J Elder Abuse Negl* 2014; Nov 14 [Epub ahead of print].

Schwartz RL, Fremouw W, Schenk A, Ragatz LL. Psychological profile of male and female animal abusers. *J Interpers Violence* 2012; 27: 846-61.

Schuppli CA, Fraser D, Bacon H. Welfare of non-traditional pets. *Rev Sci Tech* 2014; 33: 221-31.

Simmons CA, Lehmann P. Exploring the link between pet abuse and controlling behaviors in violent relationships. *J Interpers Violence* 2007; 22: 1211-22.

Sonntag Q, Overall KL. Key determinants of dog and cat welfare: behaviour, breeding and household lifestyle. *Rev Sci Tech* 2014; 33: 213-20.

Stull CL, Holcomb KE. Role of U.S. animal control agencies in equine neglect, cruelty, and abandonment investigations. *J Anim Sci* 2014; 92: 2342-9.

Tallichet SE, Hensley C. Rural and urban differences in the commission of animal cruelty. *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2005; 49: 711-26.

Tallichet SE, Hensley C. The social and emotional context of childhood and adolescent animal cruelty: Is there a link to adult interpersonal crimes? *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2009; 53: 596-606.

Tallichet SE, Hensley C, Evans RA. Place-based differences in the commission of recurrent animal cruelty. *Int J Offender Ther Comp Criminol* 2012; 56: 1283-98.

Taylor N, Signal TD. Community demographics and the propensity to report animal cruelty. *J Appl Anim Welf Sci* 2006; 9: 201-10.

Thornber PM, Rubira RJ, Styles DK. Humane killing of animals for disease control purposes. *Rev Sci Tech*.2014; 33: 303-10.

Tiplady CM, Walsh DB, Phillips CJ. Intimate partner violence and companion animal welfare. *Aust Vet J* 2012; 90: 48-53.

Vaughn MG, Fu Q, De Lisi M, Beaver KM, Perron BE, Terrell K, Howard MO. Correlates of cruelty to animals in the United States: results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *J Psychiatr Res* 2009; 43: 1213-18.

Vaughn MG, Fu Q, Beaver KM, Delisi M, Perron BE, Howard MO. Effects of childhood adversity on bullying and cruelty to animals in the United States: findings from a national sample. *J Interpers Violence* 2011; 26: 3509-25.

Virues-Ortega J, Buela-Casal G. Psychophysiological effects of human-animal interaction: theoretical issues and long-term interaction effects. *J Nerv Ment Dis* 2006; 194: 52-7

Volant AM, Johnson JA, Gullone E, Coleman GJ. The relationship between domestic violence and animal abuse: an Australian study. *J Interpers Violence* 2008; 23: 1277-95.

Voslarova E, Passantino A. Stray dog and cat laws and enforcement in Czech Republic and in Italy. *Ann Ist Super Sanita* 2012; 48: 97-104.

Walters GD, Noon A. Family context and externalizing correlates of childhood animal cruelty in adjudicated delinquents. *J Interpers Violence* 2014; Jul 1 [Epub ahead of print].

Weiss KJ. Hoarding, hermitage, and the law: why we love the collyer brothers. *J Am Acad Psychiatry Law* 2010; 38:251-7.

Williams CJ, Weinberg MS. Zoophilia in men: a study of sexual interest in animals. *Arch Sex Behav* 2003; 32: 523-35.

Williams VM, Dale AR, Clarke N, Garrett NK. Animal abuse and family violence: survey on the recognition of animal abuse by veterinarians in New Zealand and their understanding of the correlation between animal abuse and human violence. *N Z Vet J* 2008; 56: 21-8.

Wong J, Mellor D, Richardson B, Xu X. Childhood cruelty to animals in China: the relationship with psychological adjustment and family functioning. *Child Care Health Dev* 2013; 39: 668-75.

Yoffe-Sharp B, Loar LM. The veterinarian's responsibility to recognize and report animal abuse. *J Am Vet Med Assoc* 2009; 234: 732-7.

Συνοπτικό Βιογραφικό Σημείωμα:

13-3-2015

Όνομα & Επώνυμο: **ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΟΥΚΑΣ**

Ημερομηνία γέννησης: **10/9/1977**

Βασικός τίτλος σπουδών: **Κτηνίατρος (2002),**
Τμήμα Κτηνιατρικής (Καρδίτσα),
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Διδακτορική Διατριβή: **Παθολογοανατομική μελέτη της σαρκοπτικής**
ψώρας στα μικρά μηρυκαστικά (2014),
Εργαστήριο Παθολογικής Ανατομικής,
Τμήμα Κτηνιατρικής (Καρδίτσα),
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ξένη γλώσσα: **Αγγλικά**

Θέση απασχόλησης (τρέχουσα): **Συμβασιούχος Διδάσκων,**
Εργαστήριο Παθολογικής Ανατομικής,
Τμήμα Κτηνιατρικής (Καρδίτσα),
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: ddoukas@vet.uth.gr